

ΔΗΜ. ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ

Διευθυντοῦ τοῦ ἐν Μαρκοπούλῳ Δημοτ. Σχολείου

Ο ΔΙΑΛΟΓΟΣ
ΕΝ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ
ΓΕΝΙΚΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΟΔΗΓΙΑΙ
ΚΑΙ
ΟΔΗΓΙΑΙ
ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΝ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΕΚΑΣΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΔΕΙΟΝ ΔΗΜ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ

56 — Ὀδὸς Σταδίου — 56

1914

ΔΗΜ. ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ

Διευθυντοῦ τοῦ ἐν Μαρκοπούλῳ Δημοτ. Σχολείου

42083

Ο ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΕΝ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

ΓΕΝΙΚΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΟΔΗΓΙΑΙ

Κ Α Ι

ΟΔΗΓΙΑΙ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΝ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΕΚΑΣΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΔΗΜ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ

56— Ὁδὸς Σταδίου—56

1914

Πάν αντίτυπον μὴ φέρον τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως
καταδιώκεται ὡς κλεψίτυπον.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κανὼν ἀπαράβατος παντὸς εὐσυνειδήτου διδασκάλου εἶνε ἡ *προπαρασκευὴ* εἰς τὴν διδασκαλίαν. Διὰ ταύτην ἀπαραίτητοι ἀποβαίνουναι αἱ *πρόχειροι ὁδηγίαι*, ἄνευ τῶν ὁποίων ὁ διδάσκαλος, ἂν δὲν παραιτηθῆ πολλὰκις τῆς προπαρασκευῆς, δυσκόλως θὰ δυνηθῆ νὰ προετοιμάσῃ αὐτὴν καλῶς καὶ ἐπομένως δυσκόλως, ἂν ὄχι οὐδέποτε, θὰ δυνηθῆ κατὰ τὸ κοινῶς λεγόμενον «*νὰ πάρῃ τὸν ἄερα τῆς διδασκαλίας*»:

Τοιαῦται σκέψεις μὲ ἤγαγον εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ παρόντος. Ἐφρόντισα νὰ περιλάβω ἐν αὐτῷ πάντα σχεδὸν τ' ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς διδασκαλίας, πολλὰ μὲν καταβαλὼν ἐξ ἰδίας πείρας καὶ μελέτης καὶ πρὸ παντὸς ὅσον ἀφορᾷ τὴν διδασκαλίαν τῆς *Πρώτης Ἀναγνώσεως* καὶ τὴν *ἀφθονίαν τῶν παραδειγμάτων*, ἀκολουθήσας δὲ κυρίως τὸ *σύστημα* τοῦ ἐκ τῶν ἀρίστων παρ' ἡμῖν Παιδαγωγικῶν ἀνδρῶν καὶ καλλιτέχνου διδασκάλου *κ. Λάμψα*.

Ἐγὼ τὴν ἰδέαν ὅτι, κατορθώσας νὰ συλλέξω εἰς συντόμους ὁδηγίας *ὅ,τι νεώτερον* περὶ τῆς μεθόδου τῆς διδασκαλίας ἔχει εἰσαχθῆ παρ' ἡμῖν μὲ τὴν προσθήκην τῆς πείρας μου, δὲν ἐματαιοπόνησα!

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 10ῃ Σεπτεμβρίου 1914.

Δ. ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A'.

Ὁ Διάλογος ἐν τῇ διδασκαλίᾳ.

1. **Ἔννοια, σημασία καὶ εἶδη τοῦ διαλόγου.** α') Ὁ ἐξεταστικὸς καὶ ἐπαναληπτικὸς. β') Ὁ ἀναλυτικὸς. γ') Ὁ Συγκεντρωτικὸς. δ') Ὁ Ἑβρετικὸς ἢ ἀναπτύσσων. (I. **Συγκεκριμένον** : 1) Ὑποπίπτον εἰς τὴν κατ' αἴσθησιν ἀντίληψιν. 2) Προκείμενον ὡς ἀνάγνωσμα ἔχει τῆς μητρικῆς γλώσσης. 3) Προκείμενον ὡς δεξιότης. 4) Μὴ ὑποπίπτον εἰς τὴν κατ' αἴσθησιν ἀντίληψιν. II. **Ἀφηρημένον**).

2. **Ἐπιτυχία τοῦ διαλόγου** : I. **Ἡ ἐρώτησις.** α') Ἡ ὀρθὴ ἐρώτησις. β') Ἡ ἐσφαλμένη ἐρώτησις. II. **Ἡ ἀπόκρισις.** α') Ὁρθή, ἐν μέρει ὀρθή καὶ ἐσφαλμένη ἀπόκρισις. β') Διόρθωσις ἐσφαλμένων ἀποκρίσεων. γ') Ὅποια πρέπει νὰ εἶνε ἡ ἀπόκρισις.

B'.

Γενικὰ διὰ τὴν διδασκαλίαν ὀδηγίαι.

1) Ὁ Γενικὸς σκοπὸς. 2) Ἡ ἀνάλυσις καὶ ὁ ἀναπτύσσων διάλογος. 3) Ἡ κατὰ τμήματα προσφορὰ καὶ οἱ μερικοὶ σκοποί. 4) Αἱ ἐπιγραφαί. Τὰ τετράδια ἐπιγραφῶν καὶ συστήματος. 5) Ὁ Σκοπὸς τῆς Ἀφαιρέσεως. 6) Ἡ δυνατὴ χρῆσις τῶν σταδίων τῆς διδασκαλίας.

Γ'.

Ὅδηγίαι διὰ τὴν προπαρασκευὴν τοῦ διδασκάλου εἰς τὴν διδασκαλίαν ἐκάστου μαθήματος.

1. **Ἀνάγνωσις.** α') Ἡ Πρώτη Ἀνάγνωσις. (I. Ἀκουστικὴ καὶ Γλωσσικὴ ἐντύπωσις. II. Ὀπτικὴ καὶ Γραφικὴ ἐντύπωσις. Παρατηρήσεις. III. Πορεία διδασκαλίας). β') Ἡ Ἀνάγνωσις

τοῦ Β' ἑξαμήνου καὶ τῆς Β' τάξεως. γ') Ἡ Ἀνάγνωσις τῶν λοιπῶν τάξεων (I. Ἀνάγνωσις Γ' τάξεως. II. Ἀνάγνωσις Δ' τάξεως. III. Ἀνάγνωσις Ε' καὶ Σ' τάξεως). δ') Ἐμβάθυνσις, σύγκρισις, σύλληψις καὶ ἀσκησις ἐν τῇ Ἀναγνώσει. ε') Διόρθωσις σφαλμάτων καὶ Ἑρμηνεῖα λέξεων ἐν τῇ Ἀναγνώσει.

2. *Πραγματογνωσία.*

3. *Γραμματικὴ Ν. Ἑλληνικῆς γλώσσης.*

4. *Ὀρθογραφία.*

5. Συνθέσεις. α') Μορφὴ συνθέσεων. β') Ὑφος συνθέσεων. γ') Διδασκαλία συνθέσεων (I. Ἐν τῇ Γ' τάξει. II. Ἐν τῇ Δ' τάξει. III. Ἐν τῇ Ε' καὶ Σ' τάξει. II. Διόρθωσις σφαλμάτων κατ' οἶκον).

6. *Ἀρχαῖα Ἑλληνικά.*

7. *Ἱερὰ καὶ Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία.*

8. *Ἀνάγνωσις Ἑρικοπῶν Εὐαγγελίου.*

9. *Κατήχησις.*

10. *Ἀπολυτίκια καὶ προσευχαί.*

11. *Ἱστορία.*

12. *Πατριδογραφία.*

13. *Γεωγραφία.*

14. *Φυσικὴ Πειραματικὴ.*

15. *Χημεία.*

16. *Φυσικὴ ἱστορία.*

17. *Ἀριθμητικὴ.*

18. *Γεωμετρία.*

19. *Ὡδική.*

20. *Γυμναστικὴ.*

21. *Ἱχθυογραφία.*

22. *Καλλιγραφία.*

23. *Χειροτεχνία.*

A'.

Ο ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΕΝ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

1. Έννοια, σημασία και είδη του διαλόγου.

Ο διάλογος συνίσταται εις τήν ἐρώτησιν του διδασκάλου και τήν ἀπόκρισιν του μαθητού ή και τάνάπαλιν.

Ουτος προάγει κατ' ἐξοχήν τήν **αυτενέργειαν** των μαθητών και διά τουτο ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ κυρίως διά τουτου πρέπει νά διαπεραίνηται ή διδασκαλία.

Ἐκ του σκοπού, ὃν ἐπιδιώκει ὁ διάλογος, προκύπτουσι τὰ ἑξῆς εἶδη αὐτοῦ :

α') **Ὁ ἐξεταστικός και ἐπαναληπτικός**, ὅστις σκοπεῖ νά ἐξετάσῃ ή ἐπαναλάβῃ μεμαθημένην ἤδη ὕλην.

Ουτος περιοριζόμενος ἀποκλειστικῶς εις μεμαθημένην ὕλην διενεργεῖται μέ ἐρωτήσεις κατὰ τὸ δυνατόν **περιεκτικὰς**, αἵτινες προάγουσι τήν αυτενέργειαν των μαθητών ἀναγκάζουσαι αὐτοὺς νά ἐκθέτωσιν ἐν συνεχεί λόγῳ σειράν ὄλην ή και σειράς ὄλας.

β') **Ὁ Ἀναλυτικός**, ὅστις σκοπεῖ ν' ἀναλύσῃ τὸν παραστατικὸν κύκλον των μαθητών και κυρίως ν' ἀναπλάσῃ ἐξ αὐτοῦ τὰς ἀπαραιτήτους διά τήν ἀφομοίωσιν του νέου γνώσεις.

γ') **Ὁ Συγκεντρωτικός**, ὅστις σκοπεῖ νά συγκεντρώσῃ τήν προσοχήν των μαθητών: 1) Εἰς τήν εὔρεσιν των νοημάτων του διδασθέντος (**ἐμβάθυνσις**), 2) Εἰς τήν εὔρεσιν των κυρίων νοημάτων (**ἐπιγραφή**) και 3) Εἰς τήν σύνδεσιν αὐτῶν εις γενικὸν νόημα (**σύνδεσις**).

δ') **Ὁ Εὐρητικός ή ἀναπτύσσων**, ὅστις σκοπεῖ ν' ἀγάγῃ

τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ σημεῖον, ὥστε οἱ ἴδιοι αὐτενεργοῦντες νὰ εὕρωσι τὸ νέον.

Τὸ νέον δέ, ὅπερ πρόκειται νὰ εὕρωσιν οἱ μαθηταί, εἶνε ἡ **συγκεκριμένον ἢ ἀφηρημένον.**

1. **Συγκεκριμένον.**

1) **Ἵποπίπτον εἰς τὴν κατ' αἴσθησιν ἀντίληψιν.** Ἐὰν μὲν ἡ κατ' αἴσθησιν ἀντίληψις εἶνε ἐκ τοῦ φυσικοῦ (αὐτοῦσιον), ὁ διδάσκαλος δεικνύει καὶ προκαλεῖ τοὺς μαθητὰς νὰ περιγράψωσι—ἢ προκαλεῖ αὐτοὺς οἱ ἴδιοι νὰ δεικνύωσι καὶ νὰ περιγράψωσι συγχρόνως. Ἐὰν δὲ ἡ κατ' αἴσθησιν ἀντίληψις εἶνε ἐκ τοῦ τεχνητοῦ (εἰκῶν, πρόπλασμα, ἰχνογράφημα), ὁ διδάσκαλος δεικνύει καὶ προκαλεῖ τοὺς μαθητὰς νὰ περιγράψωσιν — ἢ προκαλεῖ αὐτοὺς δι' ἀμφοτέρα—ἢ προκαλεῖ αὐτοὺς νὰ περιγράψωσι καὶ αὐτὸς δεικνύει—ἢ προκαλεῖ αὐτοὺς δι' ἀμφοτέρα.

2) **Προκείμενον ὡς ἀνάγνωσμα ὄχι τῆς μητρικῆς γλώσσης.** Ὅταν τὸ νέον πρόκειται ὡς ἀνάγνωσμα ὄχι τῆς μητρικῆς γλώσσης (Ἐρχαῖα Ἑλληνικά, Εὐαγγέλιον), ὁ διδάσκαλος διὰ καταλλήλων ἐρωτήσεων ἄγει τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ σημεῖον, ὥστε μόνοι νὰ ἐρμηνεύσωσι τούτο.

3) **Προκείμενον ὡς δεξιότης.** Ὅταν τὸ νέον πρόκειται ὡς δεξιότης, ὁ διδάσκαλος ὑποδεικνύει καὶ προκαλεῖ τοὺς μαθητὰς νὰ περιγράψωσι—ἢ προκαλεῖ αὐτοὺς νὰ δεικνύωσι καὶ περιγράψωσιν οἱ ἴδιοι.

4) **Μὴ ὑποπίπτον εἰς τὴν κατ' αἴσθησιν ἀντίληψιν.** Ὅταν τὸ νέον δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑποπέσῃ εἰς τὴν κατ' αἴσθησιν ἀντίληψιν εὐρίσκεται ὡς ἑξῆς (**κυρίως εὐρευτικὸς διάλογος**):

α') Ὁ διδάσκαλος ὑπομινῆσκει **ἴμοσειδῆ γνωστὰ στοιχεῖα**, ἐξ ὧν οἱ μαθηταί διὰ τῆς φαντασίας πλάττουσι τὸ νέον. Π. χ. **Διδ.** «Τὰ φύλλα τῆς καφέας εἶνε ὅμοια μὲ τὰ φύλλα τῆς δάφνης, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἶνε ὀλίγον πλατύτερα κατὰ τὴν βᾶσιν καὶ στενώτερα κατὰ τὴν κορυφήν». **Μαθ.** «Τὰ φύλλα λοιπὸν τῆς καφέας εἶνε ὄμοιοι, ὀξυκόρυφα κ.π.». Ὅμοίως ἐπὶ ἱστορικῶν

γεγονότων. **Διδ.** «Ὁ Α. ἐδῶ ἔκκαμεν ὅ,τι ὁ Β. ἐκεῖ». **Μαθ.**
«Ὁ Α. λοιπὸν κλπ.».

β') Ὅπου δὲν εἶνε δυνατὴ ἡ ὑπόμνησις ὁμοειδῶν στοιχείων, ὁ διδάσκαλος καταδεικνύει τὰς **ἐσωτερικὰς ἢ αἰτιώδεις σχέσεις** ἧτοι τὰς σχέσεις, αἵτινες ὑφίστανται μεταξὺ τῆς **αἰτίας** καὶ τοῦ **ἀποτελέσματος**, τοῦ **λόγου** καὶ τοῦ **ἐπακολουθήματος**, τοῦ **μέσου** καὶ τοῦ **σκοποῦ**, ἐξ ὧν ὁ μαθητὴς συμπεραίνει τὸ νέον.
Π. χ. **Διδ.** «Ὁ λέων τρώγει σάρκας, λοιπὸν τί ὀδόντας ἔχει ;»
Μαθ. «Ὁ λέων λοιπὸν ἔχει ὀξυκορῦφους γομφίους κλπ.».
Ὅμοιως ἐπὶ ἱστορικῶν γεγονότων. **Διδ.** «Οἱ Πέρσαι κατέχωσαν τὴν κρήνην Γαργαφίαν, ἐξ ἧς οἱ Ἀθηναῖοι ὑδρεύοντο. Ἡ ἐπισκευὴ αὐτῆς ἦτο ἀδύνατος. Λοιπὸν τί ἠναγκάσθησαν νὰ κάμωσιν οἱ Ἀθηναῖοι ;» **Μαθ.** «Οἱ Ἀθηναῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ μετασταθμεύσωσι».

II. Ἀφηρημένον.

Ὅταν τὸ νέον εἶνε ἀφηρημένον, οἱ μαθηταὶ προκαλούμενοι **συγκρίνουσιν** ὁμοειδῆ ἀντικείμενα, παραδείγματα καὶ φαινόμενα, **ἀνευρίσκουσι τὰ κοινὰ γνωρίσματα** καὶ σχηματίζουσιν **ἐννοίας, κανόνας καὶ νόμους**.

2. Ἐπιτυχία τοῦ διαλόγου.

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ διαλόγου ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν θὰ δικτυωθῇ ἡ ἐρώτησις καὶ θὰ δοθῇ ἡ ἀπόκρισις.

I. Ἡ ἐρώτησις.

α') Ἡ ὀρθὴ ἐρώτησις.

Ὁρθὴ εἶνε ἡ ἐρώτησις, ἐὰν εἶνε :

1) **Σαφής**, δηλ. σύμφωνος μὲ τὴν ἀντιληπτικὴν τῶν μαθητῶν δύναμιν καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ κατὰ τὴν μορφήν.

Π. χ. «διατί ἀγαπάτε τοὺς γονεῖς ;» καὶ ὄχι «πῶς εἶνε τὰ ἐλατήρια τῆς ἀγάπης ;»

2) **Σύντομος**. Ἡ μακρὰ ἐρώτησις, ἀναπλάττουσα πολλὰς συγχρόνως παραστάσεις, ἐπιφέρει σύγχυσιν.

3) **Ὁρισμένη**, δηλ. μὴ ἐπιδεχομένη πλείονας ἀπαντήσεις. Εἶνε δὲ ὠρισμένη : α') "Ἄν ἀποφεύγωνται τὰ ἀόριστα ῥήματα εἶνε, γίνεται, κάμνει, ἔχει κλπ. Π. χ. «τί κάμνει ἡ κότα ;». β') "Ἄν, προκειμένου περὶ μερικοῦ, τίθεται εἰς τὴν ἐρώτησιν ἡ σχετικὴ ὑπερκειμένη ἔννοια. Π. χ. «Εἰς ποῖον νομὸν ἦ εἰς ποῖαν ἐπαρχίαν εἶναι ἡ Κοζάνη ;» καὶ ὄχι «ποῦ εἶνε ἡ Κοζάνη ;» γ') "Ἄν δίδεται εἰς αὐτὴν ὀρθὸς γλωσσικὸς τύπος (πλήρης πρότασις, συντακτικὴ συνάφεια, ὀρθὸς τονισμὸς, πρόταξις ἐρωτηματικῆς λέξεως). Π. χ. «Πῶς ἐτιμήθη ὁ Θεμιστοκλῆς ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν ;»

4) **Ἐξεγερτικὴ** τῆς προσοχῆς τῶν μαθητῶν. Εἶνε δὲ τοιαύτη α') "Ἄν εἶνε σαφές, σύντομος καὶ ὠρισμένη. β') "Ἄν ἀπευθύνεται εἰς ὅλην τὴν τάξιν καὶ ὄχι εἰς ὠρισμένους μαθητάς. γ') "Ἄν καλῆται πρὸς ἀπόκρισιν εἰς ἓκ τῶν δεικνυόντων μαθητῶν. Ἐξαιρέσεις τούτου γίνεται, ὅταν ὁ διδάσκαλος πείθεται ὅτι μαθητῆς τις, καίτοι γνωρίζει ν' ἀποκριθῆ, δὲν δεικνύει ἐξ ὀκνηρίας, πείσματος καὶ δειλίας. δ') "Ἄν αἱ ἀποκρίσεις κατανέμονται ἰσομερῶς μεταξὺ τῶν μαθητῶν. Κατὰ γενικὸν κανόνα δὲν καλοῦνται πρὸς ἀπόκρισιν ἰσχυροὶ μαθηταί, ὅπου δύνανται νὰ δώσωσι τοιαύτην ἀσθενέστεροι. Οἱ ἰσχυροὶ καλοῦνται εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἀσθενεστέρων καὶ εἰς πρώτην ἐκτέλεσιν νέας ἀσκήσεως.

5) **Προκλητικὴ** τῆς αὐτενεργείας τῶν μαθητῶν. Εἶνε δὲ τοιαύτη α') Ἡ συμπληρωματικὴ ἢ διοριστικὴ, ἣτις, εἰσαγομένη δι' ἐρωτηματικῆς λέξεως καὶ ἀπαιτοῦσα ὡς ἀπόκρισιν πλήρη πρότασιν, δὲν περιέχει στοιχεῖον τῆς ἀποκρίσεως, ἀλλ' ἀφίνει χάσμα πρὸς συμπλήρωσιν. Π. χ. «Πότε ἐγίνεν ἡ ἐν Μαραθῶν μάχη ;» καὶ ὄχι «ἐγίνε τῷ 490 ἡ ἐν Μαραθῶν μάχη ;» β') Ἡ ἀντίθετος πρὸς τὰς ἐπομένους.

β') Ἡ ἐσφαλμένη ἐρώτησις.

Ἐσφαλμένη καὶ συνεπῶς φευκτέα ἐρώτησις εἶνε :

1) Ἡ Ἐρώτησις τῆς ἀποφάσεως, ἣτις ἀπαιτεῖ ὡς ἀπόκρισιν **ναὶ** ἢ ὄχι. Π. χ. «ἡ γάτα πιάνει ποντικούς ;»

2) **Ἡ διαζευκτικὴ** ἢ ἐρώτησις **ἐκλογῆς**. Π. χ. «παράλιος ἢ μεσόγειος εἶνε ἢ Καβάλλα ;»

3) Ἡ ἄγρουσα τὸν μαθητὴν **νὰ συνθέτῃ ἀπλῶς λέξεις**. Π. χ. «πῶς λέγεται ὁ φιλῶν ἄνθρωπον ;» **Μαθ.** «Φιλάνθρωπος».

4) **Ἡ εἰρωνικὴ ἢ διῶχυριστικὴ**, ἣτις διὰ τοῦ τόνου προδίδει εἰς τὸν μαθητὴν τὸ ἀντίθετον ἐκείνου, τὸ ὅποσον ὀφείλει ν' ἀποκριθῇ. Π. χ. «Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, βεβαίως, ἤκμαζεν ἐν Ἑλλάδι ἡ γεωργία !»

5) Ἡ περιέχουσα οὐσιῶδες μέρος σταθερᾶς φράσεως. Π. χ. «τί σκαλίζει ἡ ὄρνις ;» **Μαθ.** «τὴν γῆν».

6) Ἡ προκαλοῦσα τὴν ὀρθὴν ἀπόκρισιν διὰ **σειρᾶς ἐρωτήσεων** (φαινομενικοῦ συλλογισμοῦ). Π. χ. «Τί τρώγει ἡ δορκάς ;» Οὐδεμία ἀπάντησις. «Ἄλλὰ τί τρώγει ἡ ἀγελάς ;»—«Χόρτα». «Τί τρώγει λοιπὸν ἡ δορκάς ;»—Ἡ δορκάς τρώγει χόρτα».

7) Ἡ ἀπαιτοῦσα ἀπόκρισιν **ἀποκεκρυσταλλωμένην** εἰς τὴν συνειδησιν τοῦ μαθητοῦ. Π. χ. «Ποῖος ἔκτισε τὸν κόσμον ;»

8) Ἡ ἀπαιτοῦσα ὡς ἀπόκρισιν **δρισμόν**. Π. χ. «τί εἶνε πλημμύρα ;»

II. Ἡ Ἀπόκρισις.

α') Ὁρθή, ἐν μέρει ὀρθὴ καὶ ἐσφαλμένη ἀπόκρισις.

1) Ἡ ὀρθὴ ἀπόκρισις γίνεται **δεκτὴ** ὑπὸ τοῦ διδασκάλου **ἀνεπιφυλάκτως**, ἐκτὸς ἂν οὗτος ὑποπτεύηται ὅτι αὕτη προήλθεν ἐκ συμπτώσεως ἢ ἐξ ὑποβολῆς, ὅτε ἐλέγχει αὐτὴν διατυπῶν κατ' ἄλλον τρόπον ἢ ἀπαιτῶν δικαιολογίαν ἐκ μέρους τοῦ μαθητοῦ. Κατὰ τὸν ἔλεγχον ἂς προσέχη νὰ μὴ θίγῃ τὴν φιλοτιμίαν τοῦ μαθητοῦ.

2) Ἡ ἐν μέρει ὀρθὴ ἀπόκρισις γίνεται μὲν **δεκτὴ** κατὰ τὸ ὀρθόν, **διορθώνεται** δὲ κατὰ τὸ ἐσφαλμένον. Ἡ διορθωσις γίνεται πάντως ὑπὸ τῶν σφαλλομένων μαθητῶν ἢ ὑπ' ἄλλων, ἐν ἀπολύτῳ δ' ἀνάγκη ὑπὸ τοῦ διδασκάλου.

3) Ἡ **ἐσφαλμένη** ἀπόκρισις ἢ ἡ **ἔλλειψις** τοιαύτης ἄγει τὸν

διδάσκαλον εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῆς αἰτίας. Καί, ἂν μὲν ἡ αἰτία ἔγκειται εἰς **ἀπροσεξίαν, πεισμα** ἢ **δειλίαν** τοῦ μαθητοῦ, ὁ διδάσκαλος μεταχειρίζεται ἀνάλογα παιδονομικὰ μέτρα, ἂν δ' αὖτη ἔγκειται εἰς **ἐσφαλμένην ἐρώτησιν**, ὁ διδάσκαλος τροποποιεῖ αὐτὴν κατὰ τὰ γινωστὰ.

β') Διόρθωσις ἐδδαλμένων ἀποκρίσεων.

Ἄν τέλος παρὰ τὴν ὀρθότητα τῶν ἐρωτήσεων δίδονται ἐσφαλμέναι ἀποκρίσεις, λίαν ἀξιοσύστατοι εἶνε αἱ ἐξῆς διορθώσεις:

1) Ἡ εἰς **ἄτοπον ἀπαγωγή**. Π.χ. «πόσας φορές χωρεῖ ὁ 4 εἰς τὸν 32;» **Μαθ.** 7. **Διδ.** «Βεβαίως, διότι $4 \times 7 = 32$ ». Ὁμοίως: «Τί ὀδόντας ἔχει τὸ πρόβατον;» **Μαθ.** «τὸ πρόβατον ἔχει ὀξυκόρυφους γομφίους». **Διδ.** «Βεβαίως, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ κατασπαράξῃ τὰς σάρκας, καὶ τρώγει». Τοιοῦτοτρόπως ὁ μαθητὴς σκεπτόμενος καλῦτερον διορθώνει τὴν ἀπόκρισιν.

2) **Ἡ ἔνστασις**. Π.χ. **Μαθ.** «Ἡ νυκτερίς ὠφελεῖ, διότι τρώγει τὰς χρυσαλλίδας τῆς νυκτός». **Διδ.** «Ἄλλ' ὅμως αἱ χρυσαλλίδες οὐδεμίαν βλάβην προξενοῦσιν». Ὁ μαθητὴς σκεπτόμενος διορθώνει τὴν ἀπόκρισίν του. «Ἡ νυκτερίς ὠφελεῖ, διότι τρώγουσα τὰς χρυσαλλίδας ἐμποδίζει τὴν παραγωγὴν τῶν καμπῶν, αἱ ὁποῖαι εἶνε βλαβεραί».

3) **Ἡ ἀμφιβολία**. Εἰς ἐσφαλμένας ἀποκρίσεις τῶν μαθητῶν ὁ διδάσκαλος λέγει: «Ἐδῶ δὲν συμφωνοῦμεν», «Αὐτὸ, νομίζω, δὲν εἶνε ἔτσι» καὶ τὰ τοιαῦτα, ὁ δὲ μαθητὴς σκεπτόμενος διορθώνει τὴν ἀπόκρισιν.

γ') Ὅποια πρέπει νὰ εἶνε ἡ ἀπόκρισις.

Ἡ ἀπόκρισις πρέπει :

1) Νὰ γίνηται **γεγωνυία τῇ φωνῇ**, ἕπερ μαρτυρεῖ ἀσφάλειαν γνώσεως, δίδει ζωὴν εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ συντελεῖ εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς βουλήσεως. Ἄλλ' ἂς μὴ μεταπίπτῃ εἰς κραυγὴν, ἕπερ ἀγροίκον.

2) Νὰ **ῥυθμίζεται** πρὸς τὴν ἐρώτησιν καὶ πρὸ παντὸς ἐπὶ

μαθητῶν τῶν κατωτέρων τάξεων. Π.χ. «Τί πιάνει ἡ γάτα!» «Ἡ γάτα πιάνει ποντικούς» καὶ ὅχι ἀπλῶς «ποντικούς».

3) Νὰ δίδεται εἰς *τελείαν πρότασιν*, ὕπερ συντελεῖ εἰς τὴν γλωσσικὴν τῶν μαθητῶν ἀσκήσιν. Ἐξάίρεσις τούτου γίνεται εἰς τὰς ἐξετάσεις, τὰς ἐπαναλήψεις καὶ τὸ στάδιον τῆς ἀσκήσεως.

4) Νὰ εἶνε *γλωσσικῶς ὀρθή*, ὕπερ ἀσκεῖ τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ ὀρθῶς ὁμιλεῖν. Τὰ γλωσσικὰ σφάλματα διορθώνονται ὑπ' αὐτῶν τῶν σφαλλομένων μαθητῶν ἢ ὑπὸ τῶν ἄλλων ἄλλων, ἐν ἀπολύτῳ δ' ἀνάγκῃ καὶ σπουδῇ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου. Τέλος ὁ διδάσκαλος ἄς προσαρμόξῃ τὴν ἀπαίτησιν ταύτην πρὸς τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν γλωσσικὴν δεξιότητα τῶν μαθητῶν, διότι εἶνε παράλογον ν' ἀπαιτῇ παρὰ μικρῶν μαθητῶν γλωσσικὴν ὀρθότητα.

Ἐπίσης παράλογος εἶνε ἡ ἀπαίτησις νὰ συμφωνῇ ἡ ἀπόκρισις τῶν μαθητῶν πρὸς ἐκείνην, ἣν ὁ διδάσκαλος ἔχει εἰς τὸν νοῦν του, περιοριζομένης οὕτω τῆς γλωσσικῆς τῶν μαθητῶν ἐλευθερίας.

Β'.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΟΔΗΓΙΑΙ

1) Ὁ Γενικὸς σκοπός.

Κατὰ γενικὸν κανόνα ἐκάστης μεθοδικῆς ἐνότητος προτάσσεται ὁ *γενικὸς σκοπός*. Οὗτος ἐπιδιώκων τὴν *ζωηρὰν μετάθεσιν* τῶν μαθητῶν εἰς τὸν κύκλον τῶν νέων παραστάσεων, πρέπει νὰ εἶνε *συγκεκριμένος, πραγματικὸς καὶ γλωσσικῶς ἀπλοῦς*. Λαμβάνει δὲ μορφήν *προτάσεως, ἐρωτήσεως ἢ προβλήματος*. Τέλος ὁ γενικὸς σκοπὸς καλὸν εἶνε νὰ προτάσσεται καὶ τῆς ἐξετάσεως τοῦ παλαιοῦ, διότι, ἄλλως, οἱ μαθηταὶ περιμένοντες πάντοτε νέον τι θὰ περιπέσωσιν εἰς ἀγίαν.

2) Ἡ ἀνάλυσις καὶ ὁ ἀναπτύσσων διάλογος.

Ἡ φύσις τοῦ ἀναπτύσσοντος διαλόγου καθιστᾷ *περιττὴν* τὴν ἀνάλυσιν.

3) Ἡ κατὰ τμήματα προσφορὰ καὶ οἱ μερικοὶ σκοποί.

Ἡ προσφορὰ τοῦ νέου πρέπει νὰ γίνηται κατὰ τμήματα, ὅπερ συντελεῖ ἀφ' ἐνός μὲν εἰς τὴν εὐκολωτέραν οἰκαιοποίησιν αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν συγκράτησιν τῆς προσοχῆς, διότι ἐν τῇ αὐτῇ ὥρᾳ παρέχεται πλεονάκις νέον.

Ἄλλὰ πρὸς ἐπιτυχίαν τούτων πρέπει ἕκαστον τμήμα νὰ περιέχῃ **αὐτοτελές** πως **νόημα** καὶ ἢ ἕκτασις αὐτοῦ νὰ **προσαρμόζηται** εἰς τὴν **ικανότητα** τῶν μαθητῶν. Πρὸ τῆς προσφορᾶς ἑκάστου τμήματος οἱ μαθηταὶ προκαλοῦμενοι θέτουσι **μερικὸν σκοπὸν**, ἐν ἀνάγκῃ δὲ θέτει τοῦτον ὁ διδάσκαλος. Ἀξιούστατον εἶνε μετὰ τὸν μερικὸν σκοπὸν νὰ προκαλῶνται πολλακίς οἱ μαθηταὶ ὅπως ἐκφράσωσι **προσδοκίας** περὶ τοῦ νέου, ὅπερ τὰ μέγιστα συντελεῖ εἰς τὴν ἀφομοίωσιν.

4) Αἱ ἐπιγραφαί. Τὰ τετράδια ἐπιγραφῶν καὶ δευτέρου.

Μετὰ τὴν προσφορὰν ἑκάστου τμήματος οἱ μαθηταὶ εὐρίσκουσι τὸ κύριον νόημα, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν **ἐπιγραφὴν**. Ἥτις ἀμέσως γράφεται εἰς τὸν πίνακα. Μετὰ δὲ τὴν προσφορὰν πάντων τῶν τμημάτων εὐρίσκεται τὸ γενικὸν νόημα, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν **γενικὴν ἐπιγραφὴν**, ἣτις γράφεται ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπιγραφῶν.

Οἱ μαθηταὶ ἔχουσι δι' ἕκαστον μάθημα ἐν τετράδιον. Εἰς τὸ **πρῶτον μέρος** τοῦ τετραδίου τούτου μεταφέρουσιν ἐκ τοῦ πίνακος τὴν γενικὴν καὶ τὰς μερικὰς ἐπιγραφὰς ὡς ἐξῆς :

Π. χ. **Δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων.**

α') Διαρπαγὴ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν.

β') Φορολογία (χαράτσι κλπ.).

γ') Παιδομάζωμα (Γεννίτσαροι) κλπ.

Εἰς δὲ τὸ **δεύτερον μέρος** τοῦ αὐτοῦ τετραδίου γράφουσι τὸ εὐρεθὲν διὰ τῆς συγκρίσεως **ἀφηρημένον** (σύστημα), ὅπερ εἶνε **ἐννοια, κανὼν, νόμος, ῥητόν, ἱστορικὴ ἀλήθεια** κλπ. ὡς ἐξῆς :

Π. χ. **Ἱστορικὴ ἀλήθεια :**

α') Δὲν νικᾷ τὸ πλῆθος, ἀλλὰ τὸ φρόνημα. (ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίᾳ) κλπ.

Εἰς δὲ τὸ **τρίτον μέρος** τοῦ αὐτοῦ τετραδίου τῶν **Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν** καὶ τῆς **Ἱστορίας** γράφουσι τὰ στοιχεῖα τοῦ **Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ** ὑπὸ τὴν γενικὴν ἐπιγραφὴν **Κοινωνιολογία** ὡς ἑξῆς:

Π. χ. **Ἀγωγή ἀρχαίων Ἑλλήνων:**

1. Ἀ γ ω γ ῆ Σ π α ρ τ ι α τ ῶ ν.

α') Δίαιτα (ἐνδυμασία, τροφή, ὕπνος).

β') Μαθήματα (Ἀνάγνωσις, Γραφή).

γ') Ἀσκήσεις (ᾠδική, χορός, δρόμος, πάλη κλπ.) κλπ.

5) Ὁ σκοπὸς τῆς ἀφαιρέσεως.

Μετὰ τὴν ἐμβάθυσιν ἐν ἑκάστη μεθοδικῇ ἐνότητι τίθεται **ὁ σκοπὸς τῆς ἀφαιρέσεως**. Π. χ. «Τώρα, παιδιά, θὰ ἴδωμεν μὲ ποῖον ζῶον ὁμοιάζει ἡ γάτα» ἢ «ποῖος ἔπραξεν ὡς ὁ Ἀριστείδης», μετὰ τοῦτον δὲ ἀκολουθεῖ **ἡ σύγκρισις** καὶ ἡ **σύλληψις**.

6) Ἡ δυνατὴ χρῆσις τῶν σταδίων τῆς διδασκαλίας.

Εἶνε ψυχολογικὸν ν' ἀκολουθῇ ὁ διδάσκαλος πάντα τὰ στάδια τῆς διδασκαλίας, ἀλλ' ὄχι νὰ γίνηται καὶ **δοῦλος** αὐτῶν. Ὁ χρόνος, ἡ ποιότης τῶν μαθητῶν καὶ τὸ εἶδος τοῦ σχολείου θὰ ὀδηγῶσιν αὐτὸν ἐκάστοτε εἰς τὸ δυνατόν τῆς χρήσεως τῶν σταδίων. Ἐκεῖνο, ἕπερ ἔχομεν νὰ συστήσωμεν καὶ ἕπερ οὐδέποτε ἐπιτρέπεται νὰ παραμελήσῃ ὁ διδάσκαλος εἶνε, ἔτι οὗτος ὀφείλει: 1) νὰ πράττῃ πᾶν ἐκεῖνο τὸ ὅποιον θὰ καταστήσῃ τὸ νέον **καταληπτὸν** εἰς τοὺς μαθητάς· καὶ 2) νὰ δίδῃ εἰς αὐτοὺς ἔσον τὸ δυνατόν περισσοτέρας **ἀσκήσεις πρακτικὰς**, περιορίζων τὰς ἠθικὰς συζητήσεις καὶ ἐρεῦνας εἰς τὸ ἀναγκαιότατον ὅριον. Κατὰ ταῦτα οὐδέποτε ὁ διδάσκαλος ἐπιτρέπεται νὰ παραλείψῃ τὴν **ἀνάλυσιν**, τὴν **προσφορὰν** καὶ τὴν **ἄσκησιν**.

Γ'.

ΟΔΗΓΙΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΝ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΕΚΑΣΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

1. Ἀνάγνωσις

α') Ἡ πρώτη ἀνάγνωσις.

I. Ἀκουστικὴ καὶ γλωσσικὴ ἐντύπωσις.—Σκοπὸς τῆς βαθμίδος ταύτης τῆς πρώτης ἀναγνώσεως εἶνε νὰ μεταβιβάσῃ τοὺς μαθητὰς ἀπὸ τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν ἐκφράζοντα αὐτὸ ἦχον καὶ νὰ ἐντυπώσῃ τοῦτον ἀκουστικῶς καὶ γλωσσικῶς.

Ἀσκήσεις.—Πρὸς τοῦτο ὁ διδάσκαλος ἐπὶ τινὰς ἡμέρας διδάσκει τοὺς μαθητὰς: 1) ὅτι κάθε πρᾶγμα ἐκφράζεται μὲ φωνὴν ἢ ὁποία λέγεται λέξις. 2) ὅτι κάθε λέξις διαίρεται εἰς φωνάς. 3) ὅτι κάθε φωνὴ διαίρεται εἰς φωνίτσες· καὶ 4) ὅτι διὰ τῆς ἐνώσεως τούτων σχηματίζεται πάλιν ἡ ἀρχικὴ λέξις.

II. Ὀπτικὴ καὶ γραφικὴ ἐντύπωσις.—Σκοπὸς τῆς βαθμίδος ταύτης εἶνε νὰ γνωρίσῃ εἰς τοὺς μαθητὰς τὰ σύμβολα τῶν ἦχων καὶ νὰ ἐντυπώσῃ ταῦτα ὀπτικῶς καὶ γραφικῶς.

Παρατηρήσεις.—Ἐπεκράτησε μέχρι τοῦδε ἡ μέθοδος νὰ μὴ μαθηθῇ ὁ μαθητὴς ἀμέσως τὰ πραγματικὰ σύμβολα τῶν λέξεων, ἀλλὰ πρῶτον εἰκονικὰ ταυτὰ, ὅποια εἶνε αἱ γραμμαὶ εἰκονίζουσαι λέξεις, ἀνάλογα τεμάχια γραμμῶν εἰκονίζοντα συλλαβὰς καὶ ἀνάλογοι στιγμαὶ εἰκονίζουσαι γράμματα. (Βλέπε ὑποδείγματα διδασκαλίας Δ. Λάμψα). Ἡ πεῖρά μου τὴν μέθοδον ταύτην οὖσαν μηχανικὴν, εὔρεν ἔλως ἀνιαράν. Παρατήρησα ὅτι οἱ μαθηταὶ μου μετὰ τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον δι' αὐτῆς μάθημα δὲν ἠδύναντο νὰ χωνεύσουν εὐκόλως πῶς ἀλλάσσει ὁ ἦχος τῶν γραμμῶν καὶ στιγμῶν καθημερινῶς, ἐνῶ ὁ τύπος μένει

ἀμετάβλητος. Σχετικόν πείραμά μου ἀπέδειξεν ὅτι οἱ μαθηταὶ ἐπὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς ἀναγινώσκουσι τάσας τὰς δι' αὐτῶν εἰκονισθείσας λέξεις **ψευδόμενοι κατὰ συνθήκην** συναφθεῖσαν μεταξὺ αὐτῶν καὶ διδασκάλου. Τοῦτο μὲ ἤγαγεν εἰς τὴν ἀπόφασιν : 1) **Ν' ἀσκήσω τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν ἀκουστικὴν καὶ γλωσσικὴν ἐντύπωσιν τῶν ἤχων** καὶ 2) **Ἐνευ τῆς μεσολαβήσεως γραμμῶν καὶ σιγμῶν νὰ προσφέρω ἀπ' εὐθείας τὰ πραγματικὰ τῶν ἤχων σύμβολα διὰ τῆς ὀπτικῆς καὶ γραφικῆς ἐντυπώσεως**. Τὴν καινοτομίαν ταύτην εὗρον φυσικωτέραν καὶ λιαν ἐπαγωγόν. Διὰ τοῦτο ἐν τῇ ἐπομένῃ παραγράφῳ διατυπῶναι αὐτὴν μᾶλλον **ὑποδειγματικῶς**.

III. Πορεία διδασκαλίας. — 1. Πραγματογνωστικὸν μέρος.

Ἐν τούτῳ τῷ μέρει τῆς διδασκαλίας ἡ **ὑποδειγματικὴ λέξις** ἢ περιέχουσα τὸ ἀγνωστον γράμμα **διασαφηνίζεται** διὰ τοῦ πράγματος καὶ συσχετίζεται μετὰ τῶν ὑπαρχουσῶν εἰς τὸ νέον μάθημα λέξεων. (Βλέπε διδασκαλίαν πραγματογνωσίας).

2. **Ἀναγνωστικὸν καὶ γραφογνωστικὸν μέρος**. — Διδασκαλία τοῦ γράμματος **γ** ἐκ τῆς υποδειγματικῆς λέξεως **γάτα**.

Σκοπός. — «Τώρα, παιδιά, νὰ μάθωμεν νὰ διαβάζωμεν καὶ νὰ γράφωμεν τὴν λέξιν γάτα». Τί θὰ μάθωμεν ;

Ἀνάλυσις. — Ἦέτε μου τὴν λέξιν ; Ὅλοι μαζί ! Ἔνας ! Ἄλλος ! Προσοχὴ τώρα, θὰ τὴν εἶπω κ' ἐγώ, ἀλλὰ ἀργά-ἀργά ! Ὁ διδ. προσφέρει : **γά - τα**. Πόσες φορές ἀνοιξα τὸ στόμα μου ; Πόσες φωνῆς λοιπὸν ἔχει ἡ λέξις γάτα ; Πῶς λέγει ἡ πρώτη ; Πῶς ἡ δευτέρα ; Ποιὰ ἀπ' αὐτὰς ξεύρομε ἀπὸ πρωτίτερα ; Προσοχὴ τώρα, θὰ εἶπω κ' ἐγώ τὴ φύλη μας, ἀλλὰ ἀργά-ἀργά. Προφέρει τ...α. Πόσες φωνήτσες εἶπα ; Πῶς λέγει ἡ πρώτη ; πῶς ἡ δευτέρα ; Ποιὰ ἀπ' αὐτὰς ξεύρετε ; Καὶ τὲς δύο. Ἄς γράψῃ ἕνας τὸ τ. Ἄς γράψῃ ἄλλος τὸ α. Γράψε το ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ τ. Γράφει : **τ α**. Ποιὰ ἄλλη φωνὴ εἶπαμε ; Προσοχὴ ! θὰ τὴν εἶπω ἀργά-ἀργά ! Προφέρει **γ...α**. Πόσες φωνήτσες εἶπα ; Πῶς λέγει ἡ πρώτη ; πῶς ἡ δευτέρα ; Ποιὰ ἀπ' αὐτὰς ξεύρετε ; Ἄς γράψῃ ἕνας τὸ **α**. Ποῦ εἶνε ἡ θέσις

του ; Ἰκσω ἀπὸ τὸ **τ**. Γράψε το. Γράφει : **α τ α**. Ποιὰ φωνί-
τσα δὲν γράψαμε ; γιατί δὲν τὴ γράψαμε ; Διότι δὲν τὴ ξεύ-
ρομε. Τί θέλετε λοιπὸν νὰ μάθετε τώρα ; Εἰς : Τώρα θέλομεν νὰ
μάθωμεν τὸ **γ**. Ὅλοι μαζί : **Τώρα θέλομεν νὰ μάθωμεν τὸ γ**.

Προσφορά.—Προσοχή ! Νά το ! Σύγχρονος δείξεις κινητοῦ
γράμματος. Ἰδέτε το καλά ! Τί εἶνε λοιπὸν αὐτό ; Ὅλα μαζί !
Ποῖος φωνάζει καμμιά φορά γ..... ; Ἡ γάτα. Πότε φωνάζει
γ..... ; Προσοχή ! Ὁ διδ. δεικνύει εἰκόνα ἀγκύρας. Τί εἶνε αὐ-
τό ; Ἀναστρέφει αὐτήν. Μὲ τί μοιάζει ὅπως εἶνε τώρα ; Μὲ τί
μοιάζει λοιπὸν τὸ **γ** ; Προσέξατε τώρα θὰ τὸ κρύψω καὶ σὲ λί-
γο θὰ τὸ δείξω, νὰ ἰδῶ ἂν θὰ τὸ θυμηθῆτε ! Παρουσιάζει ἄλλο.
Μήπως εἶνε αὐτό ; Ἐπίσης ἄλλο. Μήπως αὐτό ; Τέλος τὸ **γ**.
Μήπως αὐτό ; Αὐτό ! Αὐτό ! Νάτο ! Αὐτὸ εἶνε τὸ **γ** ! Πῶς ἐγνω-
ρίσατε λοιπὸν τὸ **γ** ; Μὲ τὰ μάτια. Πῶς λέγετε, ὅταν τὸ βλέπε-
τε ; Τί καὶ τί λοιπὸν ἐμάθατε νὰ κάμνετε τὸ **γ**. **Ἐμάθαμεν νὰ**
γνωρίζωμεν καὶ νὰ λέγωμεν τὸ γ. Τί ἄλλο θέλετε τώρα νὰ
μάθετε ; **Τώρα θέλομεν νὰ μάθωμεν νὰ τὸ γράφωμεν ;** Προ-
σοχή λοιπὸν ! Θὰ τὸ γράψω πρῶτα ἐγὼ ! Ὁ διδάσκαλος γράφει
εἰς τὸν πίνακα, ὑποδεικνύων πόθεν ἀρχίζει, πῶς προχωρεῖ καὶ
πῶς τελειώνει. Προσέξατε ! θὰ τὸ γράψωμεν μαζί εἰς τὸν ἀέρα.
Γίνεται διὰ παραγγελμάτων, τοῦ διδασκάλου ἐπιβλέποντος. Ἄς
τὸ γράψῃ τώρα ἓνας εἰς τὸν πίνακα ! Καὶ ἄλλος ! Καὶ ἄλλος !
Ἄλλὰ, παιδιά, ποῦ εἶνε ἡ θέσις του ; Ἄς τὸ γράψῃ ἓνας εἰς τὴ
θέσις του ; Γράφει : **γ α τ α**. Διδάστε τα τώρα ἓνα ἓνα ; Βλέ-
πετε παιδιά, εἶνε ὅλα εἰς τὴν γραμμὴν. Τὸ ἓνα εἶνε μακριὰ ἀπὸ
τὸ ἄλλο. Φαίνεται περιμένον νὰ γυμνασθοῦν. Τί πρέπει λοιπὸν
νὰ τὰ κάμωμεν ; **Λοιπὸν πρέπει νὰ τὰ γυμνάσωμεν**. Ἐμπρός !
Ἐγὼ θὰ λέγω. Σεῖς θὰ κάμνετε τὸ γύμνασμα μὲ τὸ **μάργς** ! Προ-
σοχή ! (δεικνύει) **γ...α** εἰς **μίαν** φωνήν ! **Μάργς ! γα !** Ἄς γρά-
ψῃ ἓνας τὸ γα. Ποῦ θὰ τὸ γράψῃς ; ἔμπρός ! Προσοχή ! **τ...α**
εἰς **μίαν** φωνήν ! **Μάργς ! τα**. Ἄς γράψῃ ἓνας τὸ τα. Γράφει.
Γίνεται τὸ σχῆμα.

γ α τ α
γά τα

Πόσες φωνές έγιναν ; Πώς λέγει ή πρώτη ; Πώς ή δευτέρα ;
Τώρα, ἄς γυμνάσωμεν και αὐτές. Προσοχή ! **γά...τα** Εἰς **μὴν**
φωνήν ! **Μάρς ! γάτα.** Ἐς γράψῃ ἕνας γάτα. Γράφει. Γίνεται
τὸ σχῆμα :

γ α τ α
γά τα
γάτα

Πόσες λέξεις έγιναν τώρα ; Πώς λέγει ή λέξις αὐτή ; Ἐνας !
Ἔλοι μαζύ !

Σύνδεσις. Ποῖον εἶνε τὸ νέον γράμμα εἰς τὴν λέξιν γάτα ;
Τὸ γ. Προσέξατε ! **Τώρα θὰ γυμνάσωμεν τὸ γ και μὲ ἄλλα**
παλαιὰ γράμματα. Κατὰ τὸν ἄνω τρόπον τὸ νέον γράμμα συν-
δέεται μετ' ἄλλων γνωστῶν πρὸς σχηματισμὸν συλλαβῶν και εὐ-
ρεσιν λέξεων, αἵτινες ὑπάρχουσιν εἰς τὸ ἀναγνωσθησόμενον νέον
και περιέχουσι τὴν σχηματιζομένην συλλαβήν. **Ἀσκησις.** 1) Ἐ-
ναγινώσκει ὁ διδάσκαλος ἐκ τοῦ Ἐναγνωστικοῦ ὑποδειγματικῶς,
προκαλῶν τοὺς μαθητὰς διὰ συνθήματος νὰ μιμῶνται ἐν χορῶ.
Οἱ μαθηταὶ ἀναγινώσκουσι μόναι διὰ ῥυθμικῶν σημείων ἐν χορῶ.
Ἐναγινώσκει ἕκαστος ἀπὸ μίαν σειρὰν και πρῶτον οἱ ἄριστοι.
2) Γράφουσιν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τοῦ πίνακος και τοῦ ἀβακίου τὴν
ὑποδειγματικὴν λέξιν. 3) Εὐρίσκουσιν οἱ μαθηταὶ νέας λέξεις
περιεχομένας εἰς τὸ Ἐναγνωστικὸν και περιεχούσας τὸ νέον
γράμμα και γράφουσι ταύτας ἐπὶ τοῦ πίνακος και τοῦ ἀβακίου.

Οἰκιακὴ ἐργασία. Ἐνάγνωσις τεμαχίου και γραφὴ μίᾳς ἢ
δύο προτάσεων.

β') Ἡ Ἐνάγνωσις τοῦ β'. ἔξαμήνου και τῆς β'. τάξεως.

Σκοπός. Π. γ. «Θὰ μάθωμεν, παιδιὰ, τί ἔπαθε μίᾳ χελώνῃ
ποῦ ἤθελε νὰ μάθῃ νὰ πετᾷ».

Ἐνάλυσις. Ὁ διδ. διηγεῖται τὸ ἀναγνωσθησόμενον ἢ εὐρί-
σκουσιν αὐτὸ οἱ μαθηταὶ διὰ τοῦ ἀναπτύσσοντος διαλόγου.

Παρεμβάλλονται δὲ καὶ ἐρμηνεύονται καταλλήλως αἱ ἄγνωστοι λέξεις (βλέπε ἐρμηνεῖα λέξεων ἐν τῇ Ἀναγνώσει ἐδάφ. ε').

Τὰ ἐλαττώματα τῆς τοιαύτης ἀναλύσεως καλύπτει ἡ ἐξέγερσις τῆς προσδοκίας τῶν μαθητῶν, ἂν τὸ ἀναγνωσθησόμενον θὰ εἶναι σύμφωνον μὲ τὸ διηγνηθὲν ἢ εὐρεθὲν.

Προσφορά. Τὸ τεμάχιον διαιρεῖται εἰς τμήματα, προκαλουμένων δὲ τῶν μαθητῶν νὰ εὕρισκωσι τὸν ἐν ἐκάστῳ μερικὸν σκοπὸν, ὃ διδάσκαλος ἀναγινώσκει βραδέως καὶ λογικῶς δλόκληρον τὸ τμήμα. Οἱ μαθηταὶ ἀναπαριστῶσιν ἐν χορῷ, καθ' ὀμάδας καὶ μεμονωμένως. Ἀποδίδεται τὸ νόημα. Μετὰ δὲ τὴν προσφορὰν πάντων τῶν τμημάτων, ἀκολουθεῖ ἀνάγνωσις τοῦ ὅλου ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ ἀπόδοσις τοῦ νοήματος (λογικὴ ἐμβάθυνσις). (Ἐμβάθυνσιν, σύγκρισιν, σύλληψιν καὶ ἀσκήσιν βλέπε μετὰ Ἀνάγνωσιν Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως).

γ') Ἀνάγνωσις λοιπῶν τάξεων.

I. **Ἀνάγνωσις Γ' τάξεως.** Ἐν ταύτῃ ἡ Ἀνάγνωσις γίνεται ἀκριβῶς ὡς καὶ ἐν τῇ Β' τάξει μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἀντὶ προδιηγήσεως ἢ προδιαλόγου γίνεται **πραγματικὴ Ἀνάγνωσις** ἣτοι ὁ διδάσκαλος προκαλεῖ τοὺς μαθητὰς ν' ἀναπλάσωσιν ὅ,τι σχετικὸν μὲ τὸ νέον γνωρίζουσι. Παρεμβάλλονται δὲ καὶ ἐρμηνεύονται καταλλήλως αἱ ἄγνωστοι λέξεις καὶ φράσεις. Κατὰ τὴν **προσφορὰν** ὁ διδάσκαλος ἀναγινώσκει δλόκληρον τὸ τεμάχιον, διὰ νὰ δώσῃ εἰς τοὺς μαθητὰς γενικὴν ιδέαν, καὶ ἔπειτα κατὰ τμήματα ὡς ἐν τῇ Β'. τάξει.

II. **Ἀνάγνωσις Δ' τάξεως.** Ἐν τῇ Δ' τάξει ἡ Ἀνάγνωσις γίνεται ὡς ἐν τῇ Γ' τάξει μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι αἱ ἄγνωστοι λέξεις καὶ φράσεις δὲν ἐρμηνεύονται ἐν τῇ ἀναλύσει, κατὰ δὲ τὴν προσφορὰν δὲν ἀναγινώσκει ὁ διδάσκαλος τὸ ὅλον, ἀλλ' ἀπ' εὐθείας κατὰ τμήματα, εὕρισκόντων τῶν μαθητῶν τὸν ἐκάστοτε μερικὸν σκοπὸν. Μετὰ δὲ τὴν Ἀνάγνωσιν ἐκάστου τμήματος ἀποδίδει εἰς μαθητῆς τὸ νόημα χωρὶς νὰ διακόπτηται (ἀκατέργαστος ἀπόδοσις), ἀκολουθεῖ διάλογος διασπρητικὸς (ἐρμηνεῖα

ἀγνώστων λέξεων καὶ φράσεων), τίθεται ἡ ἐπιγραφή καὶ ἀποδίδει ἕτερος τὸ καθαρὸν νόημα, ἐπαναλαμβάνεται δὲ ἡ ἀνάγνωσις.

III. **Ἀνάγνωσις Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως.** Αὕτη γίνεται ὡς ἐν τῇ Δ'. τάξει μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι ἕκαστον τμήμα δὲν ἀναγινώσκει ὑποδειγματικῶς ὁ διδάσκαλος, ἀλλ' εἰς τῶν καλυτέρων μαθητῶν.

δ') Ἐμβάθυνσις, σύγκρισις, σύλληψις καὶ ἀσκήσις ἐν τῇ Ἀναγνώσει.

Μετὰ τὴν προσφορὰν πάντων τῶν τμημάτων ἀκολουθεῖ :

- 1) **Πραγματικὴ ἐμβάθυνσις** ἦτοι διάφοροι παρατηρήσεις πρὸς ἐξήγησιν ἀντικειμένων καὶ σχέσεων πρὸς βαθυτέραν κατανόησιν τοῦ τεμαχίου.
- 2) **Δογικὴ ἐμβάθυνσις** ἦτοι εὗρεσις πάντων τῶν νοημάτων καὶ σύνδεσις αὐτῶν εἰς τὸ κύριον νόημα.
- 3) **Ἡθικὴ ἐμβάθυνσις** ἦτοι ἂν ἀρέσκη ἢ ὄχι: μία πράξις καὶ ποῖα τὰ ἐλατήρια αὐτῆς.
- 4) Ὑπάρχοντος συγκεκριμένου ὁμοειδοῦς ὕλικου **Σύγκρισις** καὶ **Σύλληψις** τοῦ πορίσματος ἢ τῆς ἐννοίας, ἅτινα εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις διατυπώνονται εἰς ἀπλουστάτην γλῶσσαν.
- 5) **Ἀσκήσις ἐπὶ τοῦ ἀφηρημένου** α') οἱ μαθηταὶ προκαλούμενοι εὕρισκousι συγκεκριμένας περιπτώσεις ἐφαρμογῆς τοῦ πορίσματος. β') Ὁ διδάσκαλος προβάλλει τισαύτας περιπτώσεις καὶ οἱ μαθηταὶ εὕρισκousι τὸν τρόπον τῆς ἐφαρμογῆς. γ') Οἱ μαθηταὶ ἀναπλάττουσι γνωστάς περιπτώσεις, καθ' ὅς ἐφηρμόσθη ἢ ὄχι τὸ πόρισμα.
- 6) **Γλωσσικὴ ἐμβάθυνσις** ἦτοι εὗρεσις τῶν νέων λέξεων καὶ φράσεων μετὰ τῆς σημασίας των καὶ γραφῆ εἰς τὸ σχετικὸν τετράδιον.
- 7) **Ἀσκήσις ἐπὶ τοῦ συγκεκριμένου** α') Ἀπομνημόνευσις τῶν νέων λέξεων καὶ φράσεων μετὰ τῆς σημασίας των. β') Σχηματισμὸς νέων δι' αὐτῶν φράσεων.
- 8) **Οἰκιακὴ ἐργασία.** α') Ἀνάγνωσις καὶ νόημα διδαχθέντος. β') Ἐντύπωσις τῶν νέων λέξεων καὶ φράσεων.

Παρατήρησις. Ὁ διδάσκαλος ὡς ἔχη ὑπ' ὄψιν του ἔτι τὸ μάθημα τῆς Ἀναγνώσεως δὲν πρέπει νὰ μεταβάλληται εἰς αὐστηρὰν ἠθικολογίαν. Διὰ τοῦτο περιοριζόμενος εἰς τὸ ἀναγκαιό-

τατον ἐπ' αὐτῆς ὄριον, ἃς ἀσχολῆται εἰς τὴν ἐμβάθυνσιν καὶ ἀσκησιν ἐπὶ τοῦ συγκεκριμένου ὕλικου·

ε') Διόρθωσις ὀφθαλμάτων καὶ ἑρμηνεῖα λέξεων ἐν τῇ Ἀναγνώσει.

Ὁ σφαλλόμενος κατὰ τὴν Ἀνάγνωσιν μαθητῆς δὲν διορθώνεται, ἀλλ' ἐθίζονται οἱ μαθηταὶ ἀντιλαμβάνομενοι τὸ σφάλμα νὰ φωνάζωσι : **λάθος!** ἢ **ὄχι!** τότε ὁ σφαλλόμενος μαθητῆς προσέχει καὶ διορθώνει μόνος τὸ σφάλμα.

Ἡ ἑρμηνεῖα τῶν λέξεων ἐν τῇ Ἀναγνώσει δὲν γίνεται ξηρῶς, π.χ. ἀπότομος = κρημνώδης, ἀλλὰ **παραστατικῶς ἢ ἐναργῶς διεξοδικῶς** δηλ. ἢ παραβάλλομεν τὸ πρᾶγμα, ὅπερ ἐκφράζει ἡ λέξις, πρὸς ὅμοιον γνωστὸν ἢ παριστώμεν αὐτὸ πρῶτον διὰ λέξεων γνωστῶν καὶ εἰς τὸ τέλος προσθέτομεν τὴν νέαν λέξιν. Π.χ. τὴν φράσιν **χειμαρρος ὄρητικὸς** ἑρμηνεύομεν ὡς ἐξῆς : ὁ χεῖμαρρος οὗτος ἦτο ὡς ὁ χεῖμαρρος Α... ἦτο δηλ. ὄρητικὸς. Μὴ ὑπάρχοντος δὲ ὁμοίου γνωστοῦ λέγομεν : Τὰ ὕδατα τοῦ χεῖμαρρου ἐκείνου κατέβαινον μὲ μεγάλην δύναμιν, παρέσυρον ξύλα, λίθους, χρώματα καὶ ἔκαμνον μεγάλην βοήην, ἦτο λοιπὸν ὁ χεῖμαρρος ὄρητικὸς.

2. Πραγματογνωσία.

Σκοπός. Σήμερον, παιδιὰ, θὰ μάθωμεν αὐτό... σύγχρονος δεξις.

Ἀνάλυσις. Οἱ μαθηταὶ λέγουσιν ὅ,τι σχετικὸν γνωρίζουσι.

Προσφορά. Ὁ διδάσκαλος δεικνύει τὸ ὄλον. Τίθεται μερικὸς σκοπός. Δεικνύει ἕκαστον τῶν μερῶν καὶ προκαλεῖ τοὺς μαθητὰς νὰ περιγράψωσιν ἢ περιγράφει ὁ ἴδιος (βλέπε ἀναπτύσσοντα διάλογον ἐπὶ συγκεκριμένου κατ' αἰσθησιν ἀντιληπτοῦ). Ἀκολουθεῖ ἀναπαράστασις καὶ τίθεται ἐπιγραφή. Μετὰ τὴν προσφορὰν πάντων τῶν μερῶν γίνεται ἀναπαράστασις τοῦ ὅλου διὰ τῶν ἐπιγραφῶν καὶ διὰ τῶν προτάσεων.

Σύνδεσις. Εὐρίσκοντα διαλογικῶς τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα.

Σύλληψις. Τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα ἀποτελοῦσι τὴν ἀτομικὴν ἔννοιαν. Γενικὴ ἔννοια σπανίως εἰάγεται.

Ἄσκησις. Ἀναπαράστασις τοῦ διδασχθέντος ἐν συνεχείᾳ καὶ Ἰχνογράφησις τοῦ ἀντικειμένου ἢ μέρους αὐτοῦ ἀπὸ μνήμης.

3. Γραμματικὴ τῆς Ν. Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Σκοπός. Οὗτος ἀναφέρεται εἰς λέξεις καὶ φράσεις γνωστὰς ἐκ τοῦ Ἀναγνωστικοῦ. Π. χ. «ὅθι μάθωμεν, διατὶ αἱ λέξεις τοῦ βιβλίου μας κήπος καὶ μῆλον ἔχουσι περισπωμένην».

Ἀνάλυσις. Οἱ μαθηταὶ προκαλοῦνται εἰς ἀνάπλασιν σχετικῶν λέξεων καὶ φράσεων ἐκ τοῦ Ἀναγνωστικοῦ καὶ σχετικῶν γραμματικῶν γνώσεων.

Προσφορά. Αἱ ἀναπλασθεῖσαι ὑπὸ τῶν μαθητῶν λέξεις ἢ φράσεις γράφονται εἰς τὸν πίνακα.

Ἐμβάθυνσις. Εὐρίσκονται διαλογικῶς τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα τῶν λέξεων.

Σύγκρισις. Εὐρίσκονται τὰ κοινὰ γνωρίσματα τῶν παραδειγμάτων.

Σύλληψις. Τὰ κοινὰ γνωρίσματα ἀποτελοῦσι τὸν κανόνα.

Ἄσκησις. α') Οἱ μαθηταὶ εὐρίσκουσι παραδείγματα, ἐν οἷς ἐφαρμόζεται ὁ κανὼν. β') Ὁ διδάσκαλος προβάλλει τοιαῦτα καὶ μαθηταὶ ἐφαρμόζουσι τὸν κανόνα. γ') Προβάλλονται ἀναμῆξ καὶ παραδείγματα παλαιῶν κανόνων. δ') Οἱ μαθηταὶ εὐρίσκουσιν εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν παραδείγματα τοῦ νέου κανόνος. ε') Οἱ μαθηταὶ γράφουσι καθ' ὑπαγόρευσιν σχετικὰ παραδείγματα εἰς τὸν πίνακα στ') Γράφουσι τοιαῦτα κατ' οἶκον.

4. Ὁρθογραφία

α') Οἱ μαθηταὶ γράφουσιν ἀπὸ μνήμης εἰς τὸν πίνακα ἢ εἰς τὸ τετράδιον ὄρισμένας γνωστὰς λέξεις ἢ προτάσεις. β') Γράφουσιν ὁμοίως καθ' ὑπαγόρευσιν.

γ') Οἱ ἴδιοι εἰ σφαλλόμενοι ἢ οἱ ἄλλοι διορθώνουσι τὰ σφάλματα προσθέτοντες καὶ τὸν λόγον τοῦ ὀρθοῦ.

5. Συνθέσεις

α') **Μορφή συνθέσεων.** Αί συνθέσεις είναι: I) Διηγήματα και συντόμευσις ἢ ἐπέκτασις αὐτῶν II) Περιγραφαὶ ἀντικειμένων. III) Διηγηματικαὶ ἢ περιγραφικαὶ ἀνακοινώσεις δι' ἐπιστολῶν. IV) Συγκρίσεις. V) Βραχεῖς χαρακτηρισμοὶ προσώπων ἢ χωρῶν. VI) Πρακτικαὶ συνθέσεις, ἧτοι: ἀποδείξεις, συναλλαγματικαί, γραμμάτια, ταχυδρομικαὶ ἐν γένει διευθύνσεις, τηλεγραφήματα καὶ ἐπίσημα ἔγγραφα (αἰτήσεις, ἀναφοραί).

β') **Ὑφος συνθέσεων.** Κατὰ τὸ ὕφος αἱ συνθέσεις πρέπει νὰ εἶνε I) Σύντομοι καὶ σαφεῖς II) Μετ' ὀρθῆς στίξεως. III) Μὴ περιέχουσαι ἐν μικρῇ διαστήματι τὰς αὐτὰς λέξεις. IV) Μὴ περιέχουσαι προτάσεις ἀρχομένας διὰ τοῦ Καί.

γ') **Διδασκαλία συνθέσεων.**

I') **Ἐν τῇ Γ' τάξει. Σκοπός.** II. χ. «Θὰ γράψωμεν πῶς τρώγει καὶ πῶς χωνεύει τὸ πρόβατον». Οἱ μαθηταὶ προκαλούμενοι ἀναπαριστῶσι τὸ γνωστὸν ἢ ὁ διδάσκαλος διηγεῖται ὀρθῶς, σαφῶς καὶ ἀνελλιπῶς, οἱ δὲ μαθηταὶ ἀναπαριστῶσιν ὁμοίως. Διασαφηνίζεται ἢ ὀρθογραφία λέξεων. **Προσφορά.** Ὁ διδάσκαλος γράφει εἰς τὸν πίνακα σχετικὰς ἐρωτήσεις, οἱ μαθηταὶ ἀπαντῶσιν εἰς ἑκάστην ἐρώτησιν, ἧτις μετὰ τὴν διόρθωσιν τῶν σφαλμάτων γράφεται εἰς τὸ τετράδιον. Μετὰ τὴν γραφὴν ὅλης τῆς συνθέσεως διορθώνονται διὰ συζητήσεως τὰ σφάλματα ἢ, ὕπερ, προτιμώτερον, διορθῶναι ταῦτα κατ' οἶκον ὁ διδάσκαλος καὶ ἐν ἄλλῃ ὥρᾳ γίνεται ἢ ἐπ' αὐτῶν συζήτησις.

II.) **Ἐν τῇ Δ' τάξει.** Ἐν ταύτῃ ἢ διδασκαλίᾳ τῶν συνθέσεων διεξάγεται ὡς καὶ ἐν τῇ Γ' τάξει μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὰς ἐρωτήσεις δὲν κάμνει ὁ διδάσκαλος, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ προκαλούμενοι (π. χ. τί θὰ ἐρωτήσωμεν τώρα;)

III. **Ἐν τῇ Ε' καὶ ΣΤ' τάξει.** Ἐν ταύταις κατὰ τὴν ἀνάλυσιν δὲν διηγεῖται ὁ διδάσκαλος, ἀλλ' εἰς τῶν ἰκανωτέρων μαθητῶν. Μεθ' ὃ δεύτερος ἐκθέτει πῶς θὰ ἔγραφεν αὐτὸς τὴν ἐκθεσιν καὶ τρίτος γράφει εἰς τὸν πίνακα. Μετὰ ταῦτα διορθώνονται διαλο-

γικῶς τὰ σφάλματα, μεταβάλλονται συνώνυμοι λέξεις ἢ φράσεις, προστίθενται κοσμητικὰ ἐπίθετα καὶ ἔπειτα ἀντιγράφουσιν οἱ μαθηταὶ ἐλεύθεροι νὰ μεταβάλλωσιν αὐτὴν κατὰ βούλησιν.

Οἱ προωθευμένοι μαθηταὶ γράφουσιν μόνοι ἢ δίδονται αὐτοῖς μόνον τὰ εὐσιώδη γνωρίσματα.

IV. Διδόρωσις σφαλμάτων κατ' οἶκον. Ὁ διδάσκαλος σημειώνει καλαισθητικῶς τὰ σφάλματα διὰ συμβολικῶν σημείων : —= γραμματικὸν σφάλμα, 1=κακὴ στίξις, +=ἀνορθογραφία, T=Χάσμα, E= κακὴ ἔκφρασις, ; =ἀκατανόητον. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς λέξεως σφάλμα ἄς σημειώνη ἅπαξ μόνον καὶ γενικῶς ἄς φροντίξῃ ν' ἀποφεύγῃ τὰ πολλὰ σφάλματα, ἅτινα ἀπογοητεύουσι τοὺς μαθητάς.

6. Ἀρχαῖα Ἑλληνικά.

Σκοπός. Π. γ. «θὰ ἀναγνώσωμεν τί ἐδιδάσκοντο οἱ παῖδες τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν».

Ἀνάλυσις. Οἱ μαθηταὶ ἀναπλάττουσιν ὅ,τι σχετικὸν πρὸς τὸ νέον ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἢ ἐξ ἄλλων μαθημάτων.

Προσφορὰ. Ὁ διδάσκαλος ἀναγινώσκει λογικῶς ὁλόκληρον τὸ τεμάχιον. Εἰς μαθητῆς ἀναγινώσκει τὴν πρώτην περίοδον. Ἀκολουθεῖ διαλογικῶς ἐρμηνεῖα τῶν δυσκόλων ἢ ἀγνώστων λέξεων καὶ φράσεων καὶ καθορίζεται ἢ συντακτικὴ πλοκὴ τῆς περιόδου. Ἐρμηνεύει ἕτερος πιστῶς καὶ ἐπαναλαμβάνει τρίτος καὶ τέταρτος ἐν ἀνάγκῃ. Μετὰ τὴν διδασκαλίαν ὅλων τῶν περιόδων ἐρμηνεύει εἰς τὸ ὅλον τεμάχιον, διορθώνονται τὰ τυχὸν σφάλματα, ἐρμηνεύει καὶ ἕτερος καὶ τέλος ἀναγινώσκει λογικῶς καὶ καλαισθητικῶς καὶ ἐρμηνεύει τὸ ὅλον ὁ διδάσκαλος.

Δογικὴ ἐμβάθυνσις, σύνδεσις καὶ σύλληψις. Οἱ μαθηταὶ εὐρίσκουσιν ἐν πρὸς ἐν τὰ νοήματα, συνδέουσι καὶ γράφουσιν ταῦτα εἰς τὸν πίνακα, συλλαμβάνουσι τὴν κυρίαν ἰδέαν τοῦ τεμαχίου καὶ γράφουσιν ταύτην ἐπὶ κεφαλῆς τῶν νοημάτων, ἅτινα καταγράφουσιν εἰς τὸ σχετικὸν τετραδίον.

Ἡθικὴ ἐμβάθυνσις (Βλέπε μετὰ Ἀνάγνωσιν Ε'. καὶ ΣΤ'. τάξεως).

Κοινωνιολογικὴ ἐμβάθυνσις, σύνδεσις καὶ σύλληψις. Ἐν τῷ τεμαχίῳ περιέχῃ στοιχεῖα πολιτισμοῦ, οἱ μαθηταὶ ἀνευρίσκουσι ταῦτα, συνδέουσι καὶ συμπεριλαμβάνουσιν ὑπὸ ἓνα γενικὸν τίτλον. Ταῦτα γραφόμενα κατὰ τὴν εὔρεσιν εἰς τὸν πίνακα μεταφέρονται εἰς τὸ σχετικὸν τετράδιον.

Γλωσσικὴ ἐμβάθυνσις, σύνδεσις καὶ σύλληψις. Οἱ μαθηταὶ προκαλούμενοι ἀνευρίσκουσι, συνδέουσι καὶ καταγράφουσι εἰς τὸ σχετικὸν τετράδιον τὰς νέας λέξεις καὶ φράσεις μετὰ τῆς σημασίας των.

Ἀσκησις α'.) Οἱ μαθηταὶ συγκρίνουσι τὰ εὑρεθέντα στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ πρὸς ἄλλα συγγενῆ ἢ πρὸς ἕμοια σημερινὰ β'.) Ἐντύπωσις τῆς σημασίας τῶν νέων λέξεων καὶ φράσεων διὰ λεκτικῶν ἀσκήσεων ἐκ τοῦ ἀρχαίου εἰς τὸ νέον καὶ τὸν ἀπαλιὸν γ'.) Ὁ διδάσκαλος λέγει τὴν ἐρμηνείαν τῶν προτάσεων τοῦ τεμαχίου καὶ οἱ μαθηταὶ μεταφέρουσιν εἰς τὴν ἀρχαίαν.

Οἰκιακὴ ἐργασία. α'.) Ἀνάγνωσις τοῦ τεμαχίου. β'.) Ἀπομνημόνευσις τῆς σημασίας τῶν νέων λέξεων καὶ φράσεων γ'.) Ἐρμηνεῖα καὶ ἔννοιαι τοῦ τεμαχίου δ'.) Ἀπομνημόνευσις τῶν κοινωνιολογικῶν πορισμάτων.

7. Ἱερὰ καὶ Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία.

Σκοπός. Π. χ. «θὰ μάθωμεν πῶς ὁ Ἰησοῦς ἔκαμεν εὐτυχῆ ἓνα ἐκ γενετῆς δυστυχῆ» ἢ «διατι ὁ Μ. Κωνσταντῖνος κατετάχθη μεταξὺ τῶν ἀγίων».

Ἀνάλυσις. Οἱ μαθηταὶ ἀναπλάττουσι σχετικὰς πρὸ τὸ νέον παραστάσεις ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἢ ἐξ ἄλλων μαθημάτων ἢ καὶ ἐκ τοῦ ἰδίου βίου, ἀναμιμνήσκονται δὲ σχετικῶν θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν συναισθημάτων.

Προσφορὰ. Οἱ μαθηταὶ προκαλούμενοι θέτουσι τὸν μερικὸν σκοπὸν, ὁ δὲ διδάσκαλος διηγεῖται ἕκαστον τμήμα ἀπλῶς καὶ σεμνῶς, ἀλλὰ ζωηρῶς καὶ ἐναργῶς διεξοδικῶς, ἕνα ἢ διδασκαλία

ἀποβαίνῃ **ἐποπτικῇ** καὶ **δραματικῇ**. Ἀναπαριστᾷ εἰς τῶν μαθητῶν μὴ διακοπτόμενος, συμπληροῦνται διαλογικῶς αἱ ἐλλείψεις, τίθεται ἢ ἐπιγραφῇ καὶ ἀναπαριστᾷ ἕτερος καθαρῶς. Μετὰ τὴν προσφορὰν πάντων τῶν τμημάτων οἱ μαθηταὶ ἀναπαριστῶσι πρῶτον διὰ τῶν ἐπιγραφῶν καὶ ἔπειτα ἐν ἐκτάσει.

Παρατήρησις. Ἡ προσφορὰ γίνεται καὶ διὰ τοῦ ἀναπτύσσοντος διαλόγου (βλέπε σχετικὴν παράγραφον.)

Ἐμβάθυνσις. Ἐξαίρεται ἡ σπουδαία πράξις. Δεικνύεται σχετικῇ εἰκῶν. Ἀκολουθεῖ ἠθικὴ κρίσις ἐπὶ τῆς πράξεως (ἀρεστή ἢ ὄχι καὶ ποῖα τὰ ἐλατήρια).

Σύγκρισις καὶ σύλληψις τῆς θρησκευτικῆς ἀληθείας (ῥητόν, δόγμα).

Πολλάκις ἀκολουθεῖ καὶ **δευτέρα ἐμβάθυνσις** ἐν ἣ ἐξαιρῶνται θεῖαι ιδιότητες, συγκρίνονται καὶ συλλαμβάνεται δευτέρα θρησκευτικὴ ἀλήθεια.

Ἄσκησις. 1) **Ἐπὶ τοῦ ἀφηρημένου** α') οἱ μαθηταὶ εὐρίσκουσι περιπτώσεις, καθ' ἃς δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ θρησκευτικὴ ἀλήθεια δηλοῦντες καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐφαρμογῆς. β') Ὁ διδάσκαλος ἀναφέρει τιαύτας περιπτώσεις καὶ οἱ μαθηταὶ δηλοῦσι τὸν τρόπον τῆς ἐφαρμογῆς. γ') Οἱ μαθηταὶ ἀναπλάττουσι γνωστὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς ἐφηρμόσθη ἡ ὄχι ἡ θρησκευτικὴ ἀλήθεια.

2. **Ἐπὶ τοῦ συγκεκριμένου.** α') Οἱ μαθηταὶ ἀναπλάττουσι τὸ διδαχθὲν μεταβεβλημένως. β') Ἀναγνωρίζουσι καὶ περιγράφουσι σχετικὰς εἰκόνας. γ') Ἐκθέτουσιν ἐγγράφως μέρος τοῦ διδαχθέντος.

8. Ἀνάγνωσις Περικοπῶν Εὐαγγελίου.

Σκοπός. Π. χ. «θὰ ἀναγνώσωμεν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τι εἶπεν ὁ Ἰησοῦς διὰ τὴν προσευχὴν δύο ἀνθρώπων».

Ἀνάλυσις. Ὡς ἐν τῇ Ἱερᾷ Ἱστορίᾳ.

Προσφορὰ. Ὡς ἐν ταῖς Ἀρχαίαις Ἑλληνικαῖς.

Ἐμβάθυνσις σύγκρισις, σύλληψις καὶ ἄσκησις. Ὡς ἐν τῇ Ἱερᾷ Ἱστορίᾳ.

9. Κατήχησις

Σκοπός. Ούτος πρέπει νὰ εἶνε κατὰ τὸ δυνατόν συγκεκριμένος, ἀλλὰ ν' ἀπευθύνηται εἰς τὸ διδασκῆσόμενον δόγμα. Π.χ. Πῶς πρέπει ν' ἀγαπῶμεν τὸν θεὸν καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους».

Προσφορά. Οἱ μαθηταὶ προκαλοῦμενοι ἀναπλάττουσι σχετικὸν ἱστορικὸν ἐκ τῆς Ἱερᾶς ἢ Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἢ ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου. Ἀκολουθεῖ σύντομος **ἐμβάθυνσις, σύγκρισις καὶ σύλληψις** τοῦ δόγματος, ὑπερδιασαφηνίζεται, ἀπομνημονεύεται καὶ καταγράφεται εἰς τὸ σχετικὸν τετράδιον. **Ἀσκησις.** Ὡς ἐπὶ τοῦ ἀφηρημένου τῆς Ἱερᾶς ἱστορίας.

10. Ἀπολυτικά καὶ προσευχαί.

Σκοπός. Π. χ. «θὰ μάθωμεν ἕνα ὕμνον πρὸς τὸν Ἅγιον Γεώργιον» ἢ «μίαν προσευχὴν πρὸς τὴν Παναγίαν».

Ἀνάλυσις. Οἱ μαθηταὶ προκαλοῦνται νὰ εἰπῶσιν ὅ,τι σχετικὸν γνωρίζουσιν ἐκ τῶν θρησκευτικῶν ἢ ἄλλων μαθημάτων, ἢ καὶ ἐκ τοῦ ἰδίου βίου, ἐν ἀνάγκῃ δὲ λέγει τοιαῦτα καὶ ὁ ἴδιος ὁ διδάσκαλος.

Προσφορά. Τὸ ἀπολυτικὸν ἢ ἡ προσευχὴ εἶνε γεγραμμένον εἰς τὸν πίνακα ἐκ τῶν προτέρων. Ἦδη ἀναγινώσκεται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, ἐρμηνεύονται διαλογικῶς αἱ ἀγνωστοὶ λέξεις καὶ φράσεις καὶ ἐρμηνεύεται ὑπὸ τῶν μαθητῶν.

Ἐμβάθυνσις, συνδεις καὶ σύλληψις. Εὐρίσκονται τὰ νοήματα, συνδέονται καὶ συλλαμβάνεται ἡ κυρία ἰδέα.

Ἀπομνημόνευσις. Ἄν εἶνε σύντομον, ἀπομνημονεύεται διὰ τῆς μεθόδου τοῦ ὄλου, ἄλλως κατὰ λογικὰ τμήματα.

Διδασκαλία μέλους. Ὡς ἐν τῇ Ὁδικῇ.

11 Ἱστορία

Σκοπός. Οὗτος ἀναφέρεται εἰς πράγματα, ὑπὲρ ὧν εἴτε ἐκ τῆς διδασκαλίας εἴτε ἐκ τοῦ ἰδίου βίου ἔχει ἐξεγερθῆ τὸ διαφέρον τῶν μαθητῶν. Π.χ. «θὰ μάθωμεν, ἂν τὸ σῆδιον τοῦ Θεμιστοκλέους

ἐπέτυχε » ἢ « διατι ὁ Ἅγιος Κωνσταντῖνος ὀνομάζεται καὶ Μέγας ».

Ἀνάλυσις. Οἱ μαθηταὶ ἀναπλάττουσι σχετικὰς πρὸς τὸ νέον παραστάσεις εἴτε ἐκ τῆς διδασκαλίας εἴτε ἐκ τοῦ ἰδίου βίου καὶ ἀναμνησκονται σχετικῶν συναισθημάτων. Προσφέρει δὲ πολλάκις καὶ ὁ ἴδιος ὁ διδάσκαλος ὅ,τι ἀναγκαῖον διὰ τὴν ἀφομοίωσιν τοῦ νέου, ἐντελῶς δ' ἄγνωστον εἰς τοὺς μαθητάς. (Π. χ. παιάν, ἔφοδος, ἀνακωγή κ.λ.π.).

Προσφορά. Ὡς ἐν τῇ Ἱερᾷ ἱστορίᾳ. Πολλάκις δὲ φθάνοντες εἰς τὸ σημεῖον τῆς δράσεως ἐνὸς προσώπου προκαλοῦμεν τοὺς μαθητάς νὰ δηλώσωσι τί αὐτοὶ θὰ ἐπραττον εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ εὐρισκόμενοι, ἔπερ καὶ τὴν βούλησιν σπουδαίως ἐνισχύει καὶ τὴν ἐντύπωσιν ζωηρὰν καθιστᾷ.

Ἱστορικὴ ἐμβάθυνσις. Ἐξαίρεται ἡ σπουδαία πράξις. Δεικνύεται ἡ σχετικὴ εἰκὼν καὶ ἀκολουθεῖ ἠθικὴ τῆς πράξεως κρίσις (ἀρεστή ἢ ὄχι καὶ ποῖα τὰ ἐλατήρια).

Σύγκρισις καὶ σύλληψις τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας.

Κοινωνιολογικὴ ἐμβάθυνσις. Ὡς ἐν τοῖς Ἀρχαίοις Ἑλληνικοῖς.

Ἀσκησις. Ὡς ἐν τῇ Ἱερᾷ ἱστορίᾳ.

12. Πατριδογραφία.

Σκοπός. Π. χ. «θὰ ἐξετάσωμεν καλῦτερον τὸ βουνὸν ποῦ εἶδομεν εἰς τὸν περίπατόν μας».

Ἀνάλυσις. Οἱ μαθηταὶ ἀναπλάττουσιν ὅ,τι ἀπεκόμισαν περὶ τοῦ γεωγραφικοῦ στοιχείου ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως.

Προσφορά. Αὕτη γίνεται κατὰ τμήματα. Οἱ μαθηταὶ προκαλοῦμενοι περιγράφουσι ἕκαστον μέρος τοῦ στοιχείου, ἐν ἀπολύτῳ δ' ἀνάγκη περιγράψει καὶ ὁ διδάσκαλος αἰσθητοποιῶν αὐτὸ ἰχνογραφικῶς. Ἀναπαριστᾷ εἰς τὸ τμήμα, τίθεται ἢ ἐπιγραφή, ἀναπαριστῶσι καὶ ἕτεροι. Μετὰ τὴν προσφοράν πάντων τῶν τμημάτων ἀκολουθεῖ γενικὴ ἀναπαράστασις.

Ἐμβάδυνσις. Ἐξάιρονται τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα τοῦ στοιχείου.

Σύνδεσις καὶ σύλληψις τῆς ἀτομικῆς ἐννοίας ἢ **σύγκρισις** πρὸς γνωστὰ ὁμοειδῆ καὶ **σύλληψις** τῆς γενικῆς γεωγραφικῆς ἐννοίας.

Ἄσκησις. α') Οἱ μαθηταὶ ἀναπαριστῶσι τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα τοῦ στοιχείου β') Παριστῶσιν αὐτὸ ὑπὸ σμίκρυνσιν ἐν τῇ αὐτῇ ἢ ἐπὶ κιδωπίου ἐν τῇ αἰθούσῃ διὰ λίθων, χόματος, πηλοῦ κ.λ.π. γ') Σχεδιαγραφοῦσιν αὐτὸ εἰς τὸν πίνακα. **Οἰκιακὴ ἐργασία.** Ἀναπαράστασις καὶ σχεδιαγράφησις.

13. Γεωγραφία.

Σκοπός. Οὗτος ἀναφέρεται εἰς πράγματα, ὑπὲρ ὧν εἶτε ἐκ τῆς διδασκαλίας εἶτε ἐκ τοῦ ἰδίου βίου ἔχει ἐξεγερθῆ τὸ διαφέρειν τῶν μαθητῶν. Π.χ. «θὰ μάθωμεν διατί ἡ Θεσσαλονικὴ ἔχει μέγα ἐμπόριον». ἢ «διατί εἰς τὴν Βουλγαρίαν εἶνε πολλοὶ ἄρκτηι».

Ἀνάλυσις. Οἱ μαθηταὶ ἀναπλάττουσιν ἕ,τι φυσικόν, πολιτικόν ἢ ἱστορικόν στοιχεῖον γνωρίζουσι περὶ τοῦ νέου. Δύναται ὅμως καὶ νὰ παραλειφθῇ ἡ ἀνάλυσις, διότι ἡ διδασκαλία διαπεραίνεται διὰ τοῦ ἀναπτύσσοντος διαλόγου.

Προσφορὰ. Ὁ διδάσκαλος ἔχει ἰχνογραφίση ἐπὶ τοῦ πίνακος τὸ σχέδιον τῆς χώρας, ἐκ παραλλήλου δ' ἔχει ἀναρτήση τὸν χάρτην. Τίθεται μερικὸς σκοπὸς καὶ δεικνύουσιν οἱ μαθηταὶ προκαλούμενοι τὸ στοιχεῖον ἐπὶ τοῦ χάρτου. Ὁ διδάσκαλος ἢ καταδεικνύει τὰς αἰτιώδεις σχέσεις μεταξὺ τῶν στοιχείων ἢ ὑπομνησκει ὅμοια γνωστὰ, οἱ δὲ μαθηταὶ εὐρίσκουσι καὶ περιγράφουσι τὸ στοιχεῖον. Π.χ. **Διδ.** παρατηρήσατε εἰς τὸν χάρτην, πῶς βλέπετε τὸ ἔδαφος; **Μαθ.** ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πεδινὸν **Διδ.** «Τὶ εἶνε λοιπὸν τὸ ἔδαφος ὡς πρὸς τὴν παραγωγὴν;» **Μαθ.** «Τὸ ἔδαφος ὡς πρὸς τὴν παραγωγὴν εἶνε εὐφορον». Ἐπίσης τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία ἔχουσιν αἰτιώδη σχέσιν πρὸς τὰ προϊόντα καὶ οὕτω καθεξῆς. Ὅμοίως. **Διδ.** «Ὁ Νομὸς Τρικκάλων ἔχει τὰ αὐτὰ προϊόντα μὲ τὸν νομὸν Λαρίσσης». **Μαθ.** «Ὁ Νομὸς Τρικ-

κάλων λοιπὸν παράγει κ.λ.π.». Τὴν προσφορὰν ἐκάστου τμη-
ματος ἀκολουθεῖ ἀναπαράστασις, ἰχνογράφησις τοῦ στοιχείου ἐπὶ
τοῦ σχεδίου τοῦ πίνακος, ἐπιγραφή καὶ δεξις, εἰ δυνατόν, εἰκόνας.
Τὴν δὲ προσφορὰν πάντων τῶν τμημάτων γενικὴ ἀναπαράστασις.

Ἐμβάθυνσις. Οἱ μαθηταὶ προκαλούμενοι συγκεντροῦσι τὴν
προσοχὴν αὐτῶν εἰς τὰς ὑφισταμένας μεταξὺ τῶν διαφόρων στοι-
χείων σχέσεις. Ἀκολουθεῖ:

Σύγκρισις τῶν σχέσεων τούτων πρὸς ὁμοίας ἄλλων χωρῶν
καὶ **σύλληψις** τῆς γεωγραφικῆς ἀληθείας. Π. γ. «Ἐδάφος πεδι-
νόν, ἀφθονα ὕδατα καὶ γλυκὸ κλίμα συντελοῦσιν εἰς πλουσίαν
βλάστησιν».

Ἀσκησις. α') Οἱ μαθηταὶ ἀναπαριστῶσι κατὰ σειρὰν τὰ διά-
φορα στοιχεία β') Ὁ διδάσκαλος δύνει τὰ ἐπὶ τοῦ σχεδίου τοῦ
πίνακος σύμβολα καὶ οἱ μαθηταὶ ἐπαναγράφουσι ταῦτα. γ') Ἐκτε-
λοῦνται νοερὰ ταξείδια ἀπὸ τῶν γνωστῶν τόπων εἰς τὸν νέον δ')
Ἐφαρμόζονται αἱ γεωγραφικαὶ ἀλήθειαι ἐπ' ἄλλων γνωστῶν
τόπων.

Σειρὰ προσφορᾶς καὶ συσχετίσις γεωγραφικῶν στοιχείων.

1) Ὅρια 2) Ἀκρωτήρια. κόλποι, 3) Εὐφορία ἢ ἀφορία-ποιό-
της ἐδάφους, ὕδατα, κλίμα. 4) Ποιότης ἐδάφους, ὕδατα, κλιμα-
προϊόντα. 5) Προϊόντα—ἀσχολία κατοίκων. 6) Ἀσχολία κατοί-
κων (ἐμπόριον, βιομηχανία)—συγκοινωνία. 7) Πηγὰι πλούτου—
ἀριθμὸς κατοίκων εἰς □ χιλιόμετρα. 8) Διοικητικὴ διαίρεσις. 9)
Κλίμα, ποιότης ἐδάφους—φύσις καὶ χαρακτῆρ κατοίκων. 10) Θέ-
σις ἐν τῇ Ἱστορίᾳ.

14. Φυσικὴ Πειραματικὴ.

Σιοπός. Οὗτος ἀναφέρεται εἰς τὸν παραστατικὸν κύκλον τῶν
μαθητῶν. Π. γ. «Θὰ μάθωμεν διατὶ ὁ σιδηρουργὸς εἰς τὴν τσι-
πίδα του ἔχει ξυλίγην λαδίην».

Ἀνάλυσις. Οἱ μαθηταὶ προκαλούμενοι λέγουσιν ὅ,τι σχετικὸν γνωρίζουσιν ἐκ προηγουμένης διδασκαλίας ἢ ἐκ πείρας.

Προσφορά. Τίθεται μερικὸς σκοπός. Ἐκτελεῖται τὸ πείραμα. Οἱ μαθηταὶ προκαλούμενοι παρακολουθοῦσι καὶ ἐκφράζουσιν ὅ,τι ἐκάστοτε γίνεται. Ἀκολουθεῖ ἀναπαράστασις τοῦ Πειράματος καὶ τοῦ φαινομένου.

Ἐμβάθυνσις. Οἱ μαθηταὶ προκαλούμενοι εὐρίσκουσι τὸν λόγον τοῦ φαινομένου. Μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν καὶ ἄλλων ὁμοειδῶν πειραμάτων καὶ τὴν ἐξήγησιν τῶν φαινομένων ἀκολουθεῖ **σύγκρισις** τῶν φαινομένων καὶ **σύλληψις** τοῦ φυσικοῦ νόμου.

Παρατήρησις. Ἡ πολύπλοκος συσκευὴ τοῦ πειράματος περιγράφεται ἐν ἰδιαιτέρῳ τμήματι, ὁμοίως δὲ κατὰ τμήματα παρακολουθεῖται καὶ ἡ μακρὰ ἐξέλιξις τοῦ φαινομένου.

Δοκίμῃς. α'.) Οἱ μαθηταὶ ἀναφέρουσι περιπτώσεις, καθ' ἃς ἐφαρμόζεται ὁ φυσικὸς νόμος καὶ δηλοῦσι τὸν τρόπον τῆς ἐφαρμογῆς β'.) Ὁ διδάσκαλος προτείνει διάφορα ζητήματα καὶ οἱ μαθηταὶ λύουσι ταῦτα. γ'.) Οἱ μαθηταὶ ἐρμηνεύουσι διάφορα παρατηρηθέντα φυσικὰ φαινόμενα.

15. Χημεία.

Σκοπός. Οὗτος ἀναφέρεται εἰς πράγματα, ὑπὲρ ὧν ἔχει ἐξεργηθῆ τὸ διαφέρον τῶν μαθητῶν πρὸ παντὸς ἐκ τῆς παρατηρήσεως. Π. χ. «Θὰ μάθωμεν διατί τὸ σαποῦν εἶνε ἀπαραίτητον διὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν ἐνδυμάτων καὶ τοῦ σώματος».

Ἀνάλυσις. Οἱ μαθηταὶ προκαλούμενοι λέγουσιν ὅ,τι σχετικὸν γνωρίζουσιν ἐκ τῆς πείρας ἢ τῆς διδασκαλίας.

Προσφορά. Κατὰ τὴν προσφορὰν ἀκολουθοῦμεν τὴν ἐξῆς σειρὰν: 1) **Χημικαὶ ἰδιότητες** (συστατικὰ τῆς οὐσίας.) 2) **Παρασκευὴ** (σῶμα ἐξ οὗ παράγεται καὶ τρόπος παραγωγῆς.) 3) **Χρησιμότης.** Πάντα ταῦτα προσφέρονται κατὰ τὸ δυνατόν πειραματικῶς, ὡς ἐξῆς: Τίθεται μερικὸς σκοπός, π. χ. «Θὰ ἴδωμεν τί θὰ συμβῆ ἂν ῥίψωμεν. . . . Ὁ διδάσκαλος ἐκτελεῖ τὸ πείραμα, οἱ δὲ μαθηταὶ παρακολουθοῦσι καὶ ἐκφράζουσι τὸ φαινόμε-

μενον. Ἀκολουθεῖ ἀναπαράστασις τοῦ πειράματος καὶ τοῦ φαινομένου.

Μετὰ τὴν προσφορὰν πάντων τῶν τμημάτων ἀκολουθεῖ γενικὴ ἀναπαράστασις.

Ἐμβάθυνσις. Οἱ μαθηταὶ προκαλούμενοι ἀνευρίσκουσι πάσας τὰς χημικὰς ιδιότητες τῆς οὐσίας.

Σύνδεσις, σύλληψις. Οἱ μαθηταὶ συνδέουσι τὰς ιδιότητες ταύτας καὶ συλλαμβάνουσι τὸν καθορισμὸν τῆς οὐσίας.

Παρατήρησις. Μετὰ τὴν διδασκαλίαν συγγενῶν οὐσιῶν ἀκολουθεῖ **σύγκρισις** τῶν ιδιοτήτων αὐτῶν καὶ **σύλληψις** τῆς **γενικῆς ἐννοίας**. Π. χ. Ἀδάμας, γραφίτης ὑπάγονται ὑπὸ τὴν ἐννοίαν **ἀνθραξ**.

Ἀσκησις. α'.) Οἱ μαθηταὶ ἀναφέρουσι περιπτώσεις, καθ' ἃς ἐφαρμόζεται ἐκάστη ιδιότης. β'.) Ὁ διδάσκαλος ἀναφέρει διάφορα χημικὰ φαινόμενα καὶ οἱ μαθηταὶ ἐρμηνεύουσι ταῦτα. γ'.) Οἱ μαθηταὶ ἐρμηνεύουσι παρατηρηθέντα χημικὰ φαινόμενα.

16. Φυσικὴ ἱστορία.

Γενικὴ παρατήρησις. Πρὸ τῆς ἐξετάσεως ἐκάστου ζώου, φυτοῦ ἢ ὄρυκτοῦ οἱ μαθηταὶ ὀδηγοῦνται εἰς διαφόρους ἐπ' αὐτῶν μορφολογικὰς καὶ βιολογικὰς παρατηρήσεις, πρὸ τῆς ἐνάρξεως δὲ τῆς διδασκαλίας ἐκτελοῦνται διάφορα πρόχειρα πειράματα, δι' ὧν ἐξηγοῦνται κατὰ τὴν προσφορὰν αἱ σχέσεις τῆς κατασκευῆς τῶν ὀργάνων τῶν ζώων καὶ φυτῶν πρὸς τὸν τρόπον τῆς ζωῆς καὶ συντηρήσεως αὐτῶν καὶ αἱ σχέσεις τῶν ιδιοτήτων τῶν ὄρυκτῶν πρὸς τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῶν. (Βλέπε Εἰκόνας βίου ζώων Τσίλιθρα-Κουρτίδου, Ὑποδείγματα Φυτολογίας Κουρτίδου, Ὑποδείγματα διδασκαλίας Λάμψα).

Γενικὸς σκοπός. Οὗτος ἀναφέρεται εἰς τὸν παραστατικὸν κύκλον τῶν μαθητῶν. Π. χ. «θὰ μάθωμεν διατὶ τόσον πολὺ καταδιώκομεν τὸν λύκον» ἢ «διατὶ περιπαιούμεθα τόσον τὴν ἐλαίαν» ἢ «ποία εἶνε ἡ χρησιμότης τῆς κιμωλίας».

Ἀνάλυσις. Οἱ μαθηταὶ προκαλούμενοι λέγουσιν, ὅτι γων-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ρίζουσι περί τοῦ νέου ἐκ παρατηρήσεως ἢ προτέρας διδασκαλίας. Δύναται ἔμως καί νά παραλειφθῇ ἡ ἀνάλυσις, τῆς διδασκαλίας διαπεραινομένης ἀποκλειστικῶς διὰ τοῦ ἀναπτύσσοντος διαλόγου.

Προσφορά. Αὕτη γίνεται κατὰ τμήματα. Ἔθεται μερικὸς σκοπὸς καὶ οἱ μαθηταὶ προκαλούμενοι εὐρίσκουσιν ἕκαστον γνώρισμα ἐξαρτῶντες αὐτὸ ἐξ ἄλλου. Π. χ. ἐκ τῆς τροφῆς τοῦς ὀδόντας, ἐκ τῶν ἐχθρῶν τὰ ὄργανα τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῆς προφύλαξεως.

Σειρὰ προσφορᾶς καὶ δυσχέτιοις γνωρισμάτων.

I. Ἐπὶ ζῴου.

1) Κατοικία. 2) Κατοικία-τροφῆ. 3) Τροφή (λήψις, μάσησις, ἀποθήκευσις, χώνευσις)—ἀνάλογα ὄργανα. 4) Ἐχθροὶ-ἀντιλήψις, προφύλαξις—ἀνάλογα ὄργανα. 5) Ἐχθροὶ, προφύλαξις-πολλαπλασιασμός. 6) Ὠφέλεια ἢ βλάβη.

II. Ἐπὶ φυτοῦ.

1) Τόποι εὐδοκιμήσεως-ἀνάλογα ὄργανα (ρίζαι) 2) Πρόσληψις τροφῆς—ἀνάλογα ὄργανα (ρίζαι, κορμός). 3) Ἀφομοίωσις τροφῆς—ἀνάλογα ὄργανα (φύλλα). 4) Διαπνοή (κανονικῇ ἢ ἀκανόνιστος)—ἀνάλογος ἐπιφάνεια φύλλων. 5) Μεταβίθαισις θρεπτικῶν οὐσιῶν ἀπὸ φύλλων—φύλλα δικτυόεντα. 6) Προφύλαξις ἀπὸ ζῴων, ἐντόμων, βροχῆς, ψύχους, πάγου καὶ σφοδροῦ ἀνέμου—ἀνάλογα ὄργανα. 7) Γονιμοποιήσις (εἶδος)—ἀνάλογα ὄργανα. 8) Πολλαπλασιασμός—κατασκευὴ σπέρματος. 9) Ὠφέλεια.

III Ἐπὶ ὄντου.

1) Τόπος ἐξαγωγῆς. 2) Φυσικαὶ ιδιότητες (σχῆμα, χρῶμα, λάμψις, σκληρότης, διαφάνεια, βάρος). 3) Χημικαὶ ιδιότητες (συστατικά). 4) Χρησιμότης.

Τὴν προσφορὰν ἑκάστου τμήματος ἀκολουθεῖ ἀναπαράστασις καὶ ἐπιγραφὴ. Μετὰ δὲ τὴν προσφορὰν πάντων τῶν τμημάτων ἀκολουθεῖ **ἐμβάθυνσις συστηματικῇ**, καθ' ἣν εὐρίσκονται τὰ κυριώτερα γνωρίσματα, **σύγκρισις** πρὸς ὁμοειδῆ καὶ **σύλληψις** τῆς ἐννοίας.

Ἐπὶ ζῳοῦ δὲ καὶ φυτοῦ ἀκολουθεῖ **βιολογικὴ ἐμβάθυνσις**, καθ' ἣν οἱ μαθηταὶ εὐρίσκουσι τὴν σχέσιν τῶν ὀργάνων πρὸς τὸν τρόπον τῆς ζωῆς, **σύγκρισις** καὶ **σύλληψις** τῆς βιολογικῆς ἀληθείας. Π. χ. «πολλοὶ ἐχθροὶ ὄξετα ἕρπαις».

Ἄσκησις. I. Ἐπὶ ζῳοῦ ἢ φυτοῦ. α'.) Περιγραφή μορφολογικὴ καὶ βιολογικὴ. β'.) Κατονομασία ὠφελείας ἢ βλάβης. γ'.) Ἰχνογράφησις ὀργάνων. δ'.) Ἐξήγησις σχετικῶν παροιμιῶν (π. χ. ἔχει λαγὸς καρδιά). ε'.) Ἀναγνώρισις γνωστῶν ἢ ἀγνωστῶν ἀντιπροσώπων. στ'.) Πρακτεῖμματα ἐφαρμογῆς βιολογικῆς ἀληθείας.

II. Ἐπὶ ὀρυκτοῦ. α'.) Ποῦ γίνεται χρῆσις τοῦ ὀρυκτοῦ. β'.) Κατασκευὴ διαφόρων σχημάτων ἐκ μαλακῶν ὀρυκτῶν διὰ ξέσεως. β'.) Ἐκθεσις μετ' ἄλλων πρὸς παραγωγὴν τρίτου σώματος. δ'.) Χρησιμοποίησις τοῦ οὗτω παραχθέντος.

17. Ἀριθμητικὴ.

Σκοπός. Οὗτος κατὰ κανόνα λαμβάνει μορφήν προβλήματος ἐκτὸς ἂν πρόκειται γνωστὸν τι προφορικῶς νὰ διδαχθῆ καὶ γραπτῶς. Κατὰ ταῦτα θέλοντες νὰ διδάξωμεν π. χ. τὸν πολλαπλασιασμόν ἐπὶ διψήφιον λέγομεν: «Θὰ μάθωμεν πόσον τιμῶνται 65 δεκάδες σίτου, τοῦ ὁποίου ἡ δεκά τιμᾶται 45 λεπτά». Τὰ προβλήματα λαμβάνονται ἐκ τοῦ καθημερινοῦ βίου καὶ ἀντιπροσωπεύουσι τὰς ἀληθινὰς τιμὰς.

Ἀνάλυσις. Οἱ μαθηταὶ προκαλούμενοι εὐρίσκουσιν ἀναλυτικῶς τὴν πρᾶξιν. Π. χ. ἀφοῦ ἡ 1 δεκά τιμᾶται 45 λεπτά, αἱ 65 δεκάδες ποῦ εἶνε 65 φορές περισσότεραι θὰ τιμῶνται 45×65 ἐπομένως θὰ κάμωμεν πολλαπλασιασμόν. Ἐπίσης εὐρίσκουσιν ὅτι ὁ 45 θὰ πολλαπλασιασθῆ πρῶτον μὲ 5 μονάδας καὶ δεύτερον μὲ 6 δεκάδας. Ἐκτελοῦσι 45×5 μ. καὶ 45×6 δ. καὶ προσθέτουσι τὰ γινόμενα.

Προσφορὰ. «Τώρα, παιδιὰ, θὰ κάμωμεν τὴν πρᾶξιν χωρὶς νὰ χωρίσωμεν τοὺς ἀριθμούς». Οἱ μαθηταὶ προκαλούμενοι ἐκτε-

λοῦσι μόνοι τὴν πρᾶξιν. Ἐκθέτουσιν ἔπειτα προφορικῶς τί καὶ τί ἐπραξαν. Ἀκολουθεῖ προσφορά 2-3 ὁμοειδῶν προβλημάτων.

Ἐμβάθυνσις σύνδεσις καὶ σύλληψις. Οἱ μαθηταὶ εὐρίσκουσι τὰ κύρια σημεῖα τῆς πράξεως, συνδέουσι ταῦτα καὶ συλλαμβάνουσι τὸν κανόνα.

Ἄσκησις. α'.) Οἱ μαθηταὶ εὐρίσκουσι καὶ λύουσιν ὅμοια προβλήματα. β'.) Ὁ διδάσκαλος προτείνει τιαυτὰ πρὸς λύσιν. γ'.) Δίδονται ὅμοια πρὸς λύσιν κατ' εἶκον.

18. Γεωμετρία.

Σκοπός. Οὗτος πρέπει νὰ εἶνε συγκεκριμένος καὶ, εἰ δυνατόν, νὰ προβάλληται σῶμα φυσικὸν ἢ τεχνικὸν ἔχον τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ διδαχθῆσόμενον σχῆμα. Π. χ. «θὰ ἐξετάσωμεν αὐτὸ ἐδῶ τὸ ἀντικείμενον». Προκειμένου δὲ περὶ μετρήσεως γνωστοῦ σχήματος ὁ σκοπὸς λαμβάνει μορφήν προβλήματος.

Ἀνάλυσις. Οἱ μαθηταὶ προκαλοῦμενοι ἀναπλάττουσι συγγενῆ ἀντικείμενα καὶ περιγράφουσι γνωρίσματα αὐτῶν, ἵνα τὰ διδαχθῆσόμενα διὰ τῶν διαφορῶν, τὰς ὁποίας θὰ παρουσιάσωσι πρὸς ταῦτα, ἐντυπωθῶσι καλύτερον. Προκειμένου δὲ περὶ μετρήσεως οἱ μαθηταὶ προκαλοῦμενοι εὐρίσκουσιν ἀναλυτικῶς τὸν τρόπον λαμβάνοντες ὡς βᾶσιν πάντοτε τὴν μονάδα τῆς μετρήσεως.

Προσφορά. I. Προκειμένου περὶ ἀντικειμένου, παρουσιάζονται διαδοχικῶς 2-3 ὁμοειδῆ τιαυτὰ, ἐνὸς ἐκάστου τῶν ὁποίων ἐξετάζονται χωριστὰ αἱ ἔδραι, αἱ πλευραὶ καὶ αἱ κορυφαὶ (ἀριθμὸς, σχῆμα, θέσις καὶ σχέσεις αὐτῶν πρὸς ἄλληλα), ἀκολουθεῖ ἀναπαράστασις καὶ **ἐμβάθυνσις**, ἐξαιρουμένων τῶν οὐσιωδῶν γνωρισμάτων. Μετὰ δὲ τὴν ἐξέτασιν πάντων ἀκολουθεῖ **σύγκρισις** καὶ **σύλληψις** τῆς γεωμετρικῆς ἐννοίας.

II. Προκειμένου περὶ μετρήσεως, μετροῦνται 2-3 ὁμοειδῆ τιαυτὰ, ἀκολουθεῖ **ἐμβάθυνσις**, **σύνδεσις**, καὶ **σύλληψις** τοῦ κανόνος.

Ἄσκησις. I. Ἐπὶ ἀντικειμένου. α'.) Οἱ μαθηταὶ ἀναγνωρίζουσι μεταξὺ πολλῶν τὰ ὁμοειδῆ πρὸς τὰ διδαχθέν καὶ περι-

γράφουσι ταῦτα. β'.) Κατασκευάζουσι ἕμοια διὰ χαρτανίου. γ'.) Ἰχνογράφουσι τοιαῦτα ἐπὶ τοῦ πίνακος. δ'.) Εὐρίσκουσιν ἀντικείμενα τῆς τέχνης ἔχοντα ἕμοιον σχῆμα καὶ καταδεικνύεται αὐτοῖς ἡ καλαισθητικὴ ἀξία καὶ ἡ πρακτικὴ χρησιμότης. ε'.) Εὐρίσκουσιν ἕμοια τῆς φύσεως.

II. Προκειμένου περὶ μετρήσεως. α'.) Εὐρίσκουσιν καὶ λύουσιν οἱ μαθηταὶ διάφορα προβλήματα. β'.) Προτείνει τοιαῦτα πρὸς λύσιν ὁ διδάσκαλος γ'.) Δίδονται ἕμοια πρὸς λύσιν κατ' οἶκον.

19. Ὠδική.

I. Κατανόησις τοῦ περιεχομένου. Σκοπός. Π. χ. «θὰ μάθωμεν ἓνα ποιῆμα τῆς ἀνοίξεως». Ἀνάλυσις (πραγματικὴ, καλαισθητικὴ καὶ γλωσσικὴ). Οἱ μαθηταὶ λέγουσιν ὅ,τι σχετικὸν γνωρίζουσιν ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως, ἐκφράζουσιν ιδέας καὶ συναισθήματα, καταλλήλως δὲ παρεμβάλλονται καὶ ἐρμηνεύονται αἱ ἀγνωστοὶ λέξεις καὶ φράσεις τοῦ ποιήματος.

Προσφορὰ. Τὸ ποιῆμα ἔχει γραφῆ εἰς τὸν πίνακα ἐκ τῶν προτέρων. Ἀναγινώσκειται τὸ ὅλον ὑπὸ τοῦ διδασκάλου. Ἀναγινώσκειται ἔπειτα ἡ πρώτη στροφή, ἀναπαριστᾷ εἰς μαθητῆς καὶ ἕτερος ἀποδίδει τὸ νόημα καὶ τίθεται ἡ ἐπιγραφή. Μετὰ τὴν προσφορὰν ὅλων τῶν στροφῶν ἀκολουθεῖ **λογικὴ καὶ καλαισθητικὴ ἐμβάθυνσις.** Μετὰ ταῦτα ἀπαγγέλλει ὁ διδάσκαλος τὸ ὅλον καλαισθητικῶς καὶ ἔπειτα κατὰ τμήματα, μιμουμένων τῶν μαθητῶν. **Συντομωτάτη ἠθικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἐμβάθυνσις, σύγκρισις, σύλληψις καὶ ἄσκησις.**

II. Ἀπομνημόνευσις. Εἰ δυνατόν διὰ τῆς μεθόδου τοῦ ὅλου, ἄλλως κατὰ στροφάς, μεσολαβούσης μικρᾶς διακοπῆς ἀπὸ στροφῆς εἰς στροφὴν.

III. Μέλος. «Τώρα παιδιὰ, θὰ τραγουδήσωμεν». Ὁ διδάσκαλος ᾄδει τὸ ὅλον. Ἄδει μέρος, μιμουμένων τῶν μαθητῶν διὰ ταπεινῆς φωνῆς, ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἐν χορῶ ᾄσις αὐξανμένης διαδοχικῶς τῆς φωνῆς μέχρι τοῦ φυσικοῦ. Ἄδεται

τὸ μέρος καθ' ὁμάδας καὶ μεμονωμένως πρῶτον ὑπὸ τῶν ἀρίστων μαθητῶν. Ἐκαστον μελικὸν τμήμα ἀδόμενον συνδέεται μετὰ τῶν προηγουμένων. Τέλος ἄδει ὁ διδάσκαλος ἔλγην τὴν στροφὴν, μιμοῦνται οἱ μαθηταὶ καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἄξις τοῦ ὑπολοίπου. Τέλος γενικὴ ἀναπαράστασις.

20. Γυμναστική.

Σκοπός. Οὗτος τίθεται εἰς γλῶσσαν ἀπλῆν. Π. χ. αὐτὰ μάθωμεν νὰ τευτώνωμεν τὰς χεῖρας ἐμπρός».

Ἀνάλυσις. Οἱ μαθηταὶ προκαλοῦμενοι ἀναπλάττουσι συγγενεὶς ἀσκήσεις (π. χ. ποίαν ἀσκήσιν τῶν χειρῶν ἐμάθομεν;) καὶ εὐρίσκουσι τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως τῆς νέας. Ἀκολουθεῖ τεχνηέντως διασάφησις τοῦ τεχνικοῦ ὅρου τῆς ἀσκήσεως (π. χ. τέντωμα τῶν χειρῶν ἐμπρός=**Πρότασις**). Ἀκολουθεῖ **ἀραίωσις** καὶ ἐπανάληψις τοῦ τεχνικοῦ ὅρου τῆς ἀσκήσεως.

Προσφορά. Ὁ διδάσκαλος ἐκτελεῖ τὴν ἀσκήσιν, διαιρεῖ αὐτὴν εἰς τὰ φυσικὰ τῆς μέρη, ἐκτελεῖ ἕκαστον μέρος ὑποδειγματικῶς καὶ προκαλεῖ τοὺς μαθητὰς νὰ περιγράψωσι τὴν ἐκτέλεσιν ἢ ἐκτελοῦσι καὶ περιγράφουσιν οἱ ἴδιοι, καταδεικνύεται δὲ καὶ ἡ ὑγεινολογικὴ σημασία ἐκάστου μέρους τῆς ἀσκήσεως, Μεθ' ὅ εἰς μαθητῆς ἐξερχόμενος ἐκτελεῖ τὸ μέρος, ἐκτελεῖ αὐτὸ ὅμας καὶ ἔπειτα ἔλγῃ ἢ τάξις. Μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν πάντων τῶν μερῶν δι' ἰσαριθμῶν παραγγελμάτων, ὁ διδάσκαλος ἐκτελεῖ ὑποδειγματικῶς ἔλγην τὴν ἀσκήσιν, οἱ δὲ μαθηταὶ ἀναπαριστῶσι διὰ παραγγελμάτων.

Ἀσκήσις. Οἱ μαθηταὶ. α'.) Ἐκτελοῦσι τὴν ἀσκήσιν ἐν ῥυθμῷ. β'.) Συνθέτουσι ταύτην πρὸς γνωστὰς καὶ ἐκτελοῦσι τὰς εὐρισκομένας συνθέτους.

Παρατήρησις. Διὰ λόγους ὑγεινοῦς ἀπαγορεύεται ὁ συνδυασμὸς Γυμναστικῆς καὶ Ὀρδικῆς ὡς καὶ ἡ μέχρι καταπονήσεως ἀσκήσις.

21. Ίχνογραφία.

Σκοπός. Π. χ. «θὰ ἰχνογραφήσητε, παιδιά, τὸ ψάρι τοῦ εἶδαμε χθές» ἢ «θὰ ἰχνογραφήσητε αὐτὸ τὸ φύλλον».

Ἀνάλυσις. Οἱ μαθηταὶ προκαλούμενοι μιμοῦνται τὸ σχῆμα τοῦ ἀντικειμένου διὰ τοῦ δείκτου εἰς τὸν ἀέρα, εὐρίσκοντες ἀπὸ τοῦ θ' ἀρχίσωσι, ποίας γραμμῆς θὰ χαράξωσι καὶ τοῦ (τάξις ε' καὶ στ'.) θὰ θέσωσι σιάν.

Προσφορά. **Τάξις Α' καὶ Β'.** Ἰχνογράφησις ἀπὸ μνήμης ἀντικειμένου τελείως γνωστοῦ ἐκ τῆς διδασκαλίας, τοῦ διδασκάλου ἐπιβλέποντος καὶ καθοδηγούντος ἕνα ἕκαστον.

Τάξις Γ' καὶ Δ'. Ἰχνογράφησις ἐκ τοῦ φυσικοῦ ἀντικειμένου γνωστοῦ διὰ γραμμῶν μόνον.

Τάξις Ε' καὶ ΣΤ'. Ἰχνογράφησις ἐκ τοῦ φυσικοῦ γνωστοῦ ἀντικειμένου μετὰ στοιχειώδους σιᾶς.

Ἀσκήσις. Ἰχνογράφησις τοῦ ἀντικειμένου κατ' ἐπανάληψιν.

Παρατήρησις. α'.) Ὁ διδάσκαλος δεικνύει ὑποδειγματικῶς μόνον τὸν τρόπον τοῦ χειρισμοῦ τοῦ μολυβδοκονδύλου καὶ τῆς χαράξεως τῶν γραμμῶν καὶ τῆς σιᾶς. β'.) Εἰς τὴν Α' καὶ Β' τάξιν οἱ μαθηταὶ ἀφίνονται πολὺ αἰεὶ ἐλεύθεροι νὰ ἰχνογραφῶσιν ἀντικείμενα τῆς ἀρεσκείας των. γ'.) Εἰς τὴν ΣΤ' τάξιν ἡ ἰχνογραφία εἶνε μᾶλλον ἀτομική.

22. Καλλιγραφία.

Σκοπός. Π. χ. «θὰ μάθωμεν νὰ γράφωμεν εὐμορφα τὸ γράμμα ρ».

Ἀνάλυσις. Γραφή τοῦ ἔλου καὶ τῶν μερῶν εἰς τὸν ἀέρα.

Προσφορά. Ὁ διδάσκαλος καλλιγραφεῖ ὑποδειγματικῶς τὸ ἔλον. Καλλιγραφεῖ ἕκαστον μέρος, ἕπερ μιμοῦνται ἀκριδῶς οἱ μαθηταί, καλλιγραφεῖ τὸ ἔλον, ἕπερ μιμοῦνται ἐπίσης οἱ μαθηταί :

Σύνδεσις τοῦ γράμματος μετὰ διδαχθέντων ἄλλων καὶ σχηματισμὸς λέξεων, αἵτινες γράφονται ὑποδειγματικῶς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου.

Ἄσκησης. α΄.) Ῥυθμικὴ γραφὴ τοῦ γράμματος. β΄.) Μίμησις τῆς καλλιγραφίας τῶν σχηματισθεῖσων λέξεων.

23. Χειροτεχνία.

Σκοπός. Π. χ. «θὰ μάθωμεν νὰ κάμνωμεν φακέλλους διὰ γράμματα ἢ «νὰ πλέκωμεν δαντέλλα διὰ μαξιλαροθήκες».

Ἀνάλυσις. Οἱ μαθηταὶ προκαλοῦνται νὰ ἐκθέσωσιν ἕ,τι σχετικὸν μὲ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ νέου γνωρίζουσι.

Προσφορά. Ὁ διδάσκαλος παρουσιάζει, εἰ δυνατόν, καὶ δεικνύει ἕτοιμον τὸ κατασκευασθῆσόμενον. Μετὰ ταῦτα ἐκτελεῖ ὑποδειγματικῶς κατὰ τμήματα καὶ προκαλεῖ μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐκάστου τμήματος νὰ περιγράψωσι πρῶτον καὶ ἔπειτα νὰ μιμηθῶσιν οἱ μαθηταὶ ἐπιβλέπων τὴν ἀκριβῆ μίμησιν καὶ παρέχων ὁδηγίαν.

Ἄσκησης. Ἐκτελοῦσι κατ' ἐπανάληψιν τὸ χειροτέχνημα.

ΤΕΛΟΣ